

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

”Se mitä lapsi koee, on totta”

Erityisherkan lapsen tukeminen varhaiskasvatuksessa

Seppälä-Andelin Piia

2016 Laurea

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Yhdessä enemmän

Laurea-ammattikorkeakoulu

”Se mitä lapsi kokee, on totta”
Erityisherkin lapsen tukeminen varhaiskasvatuksessa

Piia Seppälä-Andelin
Sosiaaliala
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2016

Piia Seppälä-Andelin

Erityisherhän lapsen tukeminen varhaiskasvatuksessa

Vuosi 2016 Sivumäärä 50

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää yksittäisten varhaiskasvatuksen ammattilaisten näkemyksiä ja kokemuksia siitä, miten lapsen erityisherkyys ilmenee varhaiskasvatuksessa sekä miten erityisherkkää lasta tulisi tukea, jotta hänellä olisi turvallinen ja hyvä olo varhaiskasvatusympäristössä. Tutkimuksen tavoitteena oli lisätä kasvattajien tietoisuutta erityisherhän lapsen tunnistamiseen, kohtaamiseen ja tukemiseen varhaiskasvatuksessa.

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys koostui erityisherkkyydestä, erityisherkästä lapsesta ja lapsen yksilöllisestä huomioimisesta varhaiskasvatuksessa. Tutkimusaineiston hankinta toteutettiin Helsingin kaupungin eri päiväkotiyksiköissä kolmen eri lastentarhanopettajan teemahaastatteluna. Tutkimusaineiston analyysimenetelmänä toimi sisällönanalyysi.

Tutkimusten tulosten mukaan erityisherkillä lapsilla todettiin olevan tunnistettavissa samoja tunnuspiirteitä, mutta lapsen kokeminen ja reagointi asioihin on yksilöllistä. Lapsen erityisherkkyyden todettiin ilmenevän aistisherkkyytenä ja kehon tuntemuksina, voimakkaina tunnekokemuksina, asioiden syvällisenä pohtimisena ja reagoitina uusissa tilanteissa ja muutoksissa. Erityisherhän lapsen tukemisessa todettiin vaikuttavan monet tekijät. Tärkeinä tekijöinä todettiin ennakointi, jatkuva arjen struktuuri, positiivinen pedagogiikka, aikuisen sensitiivisyys, yhteistyö vanhempien kanssa sekä muut lapsen arkea tukevat tekijät. Tutkimus antaa kuvaa erityisherkkyydestä ja lapsen yksilöllisestä huomioimisesta. Tutkimus auttaa kasvattajia hahmottamaan paremmin lapsen erityisherkkyyden ilmenemistä ja antaa yleisiä vastauksia siihen, miten erityisherkkää lasta tulisi tukea varhaiskasvatusympäristössä.

Piia Seppälä-Andelin

Supporting a highly sensitive child in early childhood education

Year	2016	Pages	50
------	------	-------	----

The aim of this Bachelor's thesis was to investigate the points of view and experiences of individual professionals in early childhood education on highly sensitive children. These were how the high sensitivity of child manifests itself and how to support a highly sensitive child so that the child would feel safe and good in an early childhood environment. The objective of this study was to help educators recognize, meet and support highly sensitive children in early childhood education.

A qualitative method was applied in this thesis. The theoretical framework of this thesis comprised of high sensitivity, highly sensitive children and creating individual attention in early childhood education. The research material was obtained by implementing theme interviews with three kindergarten teachers in different day care centres in the Helsinki city. An analytical content analysis was then carried out on the interviews.

The results show that every highly sensitive child has similar characteristics but the experience and reaction of the child is individual. A highly sensitive child shows sensory defensiveness and bodily feelings, strong senses of emotion, profound thinking of matters, strong reaction to new situations and changes. Many different factors were found to influence the supporting of a highly sensitive child. The important factors were seen to be preparation, structure days, positive pedagogy, sensitivity of adults, co-operation with parents and other factors, which support the child. The thesis provides information on high sensitivity and how to get the individual attention of a child. The study helps educators to better perceive the signs of high sensitivity and gives general answers on how to support a highly sensitive child in the early childhood environment.

Keywords: Highly sensitivity, highly sensitive child, early childhood education, individual supporting of child

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Erityisherkkyyks	6
2.1	Määrittely ja ilmeneminen	7
2.2	Yksilöllinen erityisherkkyyks	8
2.3	”Väärinymmärretty”	9
3	Erityisherkkä lapsi	10
3.1	Persoonallisuus.....	10
3.2	Erityisherkkän lapsen piirteet.....	10
3.3	Kiintymyssuhteen merkitys.....	12
3.4	Kasvuympäristön ja persoonallisuuden vaikutus lapseen.....	12
4	Lapsen yksilöllinen tukeminen varhaiskasvatuksessa	13
4.1	Lapsen yksilöllisyys	14
4.1.1	Kasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutus	14
4.1.2	3-6-vuotiaan lapsen kehityspiirteitä.....	16
4.1.3	Erityisherkkä lapsi varhaiskasvatuksessa	17
4.2	Kasvattajien ja vanhempien yhteistyö	18
5	Tutkimuksen toteutus.....	19
5.1	Tutkimustaustaa	19
5.2	Tarkoitus ja tavoitteet.....	20
5.3	Kvalitatiivinen tutkimus	21
5.4	Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä.....	22
5.5	Aineiston analyysi	23
5.6	Eettisyys ja luotettavuus	24
6	Tutkimuksen tulokset	26
6.1	Erityisherkkyyden ilmeneminen	26
6.2	Lapsen erityisherkkyyden kohtaaminen ja tukeminen	31
6.3	Lapsen yksilöllinen huomioiminen	34
7	Johtopäätökset.....	35
8	Pohdinta.....	41
	Lähteet.....	44
	Taulukot	47
	Liitteet	48

1 Johdanto

Kaikki ihmiset kokevat olonsa hyväksi, kun he eivät ole liian virittyneitä tai tylsistyneitä. Ihmiset ovat erilaisia siinä suhteessa, miten heidän hermostonsa reagoi eri ärsykkeisiin ja miten heidän hermostonsa virittyy samoissa tilanteissa. (Aron 2014, 36-37.)

Erytyisherkyys on synnynnäinen ominaisuus ja se ilmenee aisti- ja tunneherkkytenä. Ominaista tälle on hermojärjestelmän herkkä reagointi ja syvälinen prosessointi aistien välittämälle tiedolle. Erytyisherkkä lapsi aistii herkästi ja kuormittuu helposti. Hän voi olla herkkä ympäristölle, ärsykkeille sekä omille sisäisille vaikutteille. Erytyisherkkä lapsi tuntee syvästi, havaitsee kaikkea tapahtuvaa tarkasti ja pohtii niitä omassa sisäisessä maailmassaan. Lapsen elämää ohjaavat herkkyys ja kasvu ympäristö muokkaavat lapsen elämän edellytyksiä kielteiseen tai myönteiseen suuntaan. (Satri 2014, 111-112.)

Varhaiskasvatuksella on suuri merkitys monen lapsen elämässä. Varhaiskasvatuksen tulee tukea jokaisen lapsen yksilöllistä kasvua, kehitystä ja oppimista. Tieto lapsuuden kehitysvaiheista ja niihin liittyvistä tehtävistä ohjaa kasvattajia ymmärtämään lapsen yksilöllisyyttä. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 35, 57) Laadukas arjen kasvatusta, yksilöllinen tuki sekä emotionaalista ja fyysisestä turvallisuudesta huolehtiminen mahdollistavat lapsen edun toteutumisen hoitopäivän aikana. (Koivunen 2009, 31.)

Opinnäytetyön aiheena on erityisherkkä lapsi varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyössä tarkoituksena on selvittää, miten lapsen erityisherkyys ilmenee varhaiskasvatuksessa sekä miten erityisherkkää lasta tuetaan, jotta lapsella olisi turvallinen ja hyvä olo kasvaa ja kehittyä omana persoonanaan varhaiskasvatusympäristössä. Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä on laadullinen tutkimus. Opinnäytetyössä tutkitaan varhaiskasvatuksen ammattilaisten näkemyksiä ja kokemuksia erityisherkkyyden ilmenemisestä ja erityisherkkän lapsen tukemisesta. Tutkimuksen tavoitteena on lisätä kasvattajien tietoisuutta erityisherkkän lapsen tunnistamiseen, kohtaamiseen ja tukemiseen varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys muodostuu erityisherkkyyteen, erityisherkkään lapseen, varhaiskasvatukseen ja lapsen yksilölliseen tukemiseen liittyvästä kirjallisuudesta.

2 Erytyisherkyys

Toiset ihmisistä ovat toisia huomattavasti herkempiä. Se, miten aistimme toimivat ja miten reagoimme pieniin ärsykkeisiin, erottaa meidät toisistamme. (Mattila 2014, 11-12.)

2.1 Määrittely ja ilmeneminen

Erytyisherkkyyksi eli tunne- ja aistisherkkyyksi on hermostollinen ominaisuus, mikä ihmisellä on jo syntyessään. Aistien välittämä tieto käsitellään erityisherkkän ihmisen hermostossa paljon syvällisemmin ja laajemmin. Erytyisherkkä eli HSP Highly sensitive person on ihmistyyppi, joka reagoi herkemmin ulkoiisiin ärsykkeisiin. (Erytyisherkkyyksi 2016.)

Erytyisherkkyyksi voi ilmetä eri osa-alueilla. Ihmisillä tuntemusten voimakkuus vaihtelee elämänvaiheiden ja kuormittumisen mukaan. Fyysisenä erityisherkkyytenä voidaan pitää aistisherkkyyttä sekä muuta kehollista herkkyyttä. Aistisherkkä voi kokea voimakkaasti muun muassa hajut, hajusteet, melun, lämpötilan, eri valot sekä karheat ja hiertävät tekstiilit. Kehollista herkkyyttä on muun muassa tuntemukset kuumeesta, kivusta, säätilan muutoksesta ja hormonimuutoksista sekä herkkyyksi muun muassa lisäaineille ja lääkeaineille. Sosiaalisella erityisherkkyydellä tarkoitetaan voimakasta asioiden aistimista ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta. Sosiaalisesti erityisherkkä kokee muiden tunteet ja mielialat sekä vaistoa, onko muut aidosti omia itseään. Erytyisherkkä tunnistaa myös sanomatta jääneet asiat. Ulkopuolisuuden tunne tulee myös erityisherkällä vahvasti esille. Psykkistä erityisherkkyyttä on voimakas kokeminen ja tunteminen. Psykkisesti erityisherkkä muun muassa liikuttuu helposti, rakastuu palavasti, riemuitsee näkyvästi ja suuttuu epäoikeudenmukaisuudesta. Psykkinen erityisherkkyyksi voi sisältää myös poikkeuksellisen luovuuden, mielikuvituksen sekä halun uuden oppimiseen ja uuden tiedon saamiseen. Henkisessä ja eettisessä herkkyydessä korostuu muun muassa selkeä moraalikäsiys ja oikeuden tunto sekä ansiotyön merkillisyydellä on suuri painoarvo. (Ahde 2014.)

Erytyisherkkille pidetään yhteisinä ominaisuuksina tietoista ja tiedostamatonta aistiärsykkeiden ja aistitiedon syvällistä prosessointia, kuormittumisalttiutta, emotionaalista reaktiokykyä sekä tarkkaa havainnointikykyä. (Erytyisherkkyydestä 2016.) Emotionaalisesta reaktiokyvystä kertoo erilaiset tunteet ja tuntemukset, jotka voivat olla hyvinkin vahvoja. Erytyisherkkä ihminen asettuu helposti toisen ihmisen asemaan. (Erytyisherkkyyksi 2016.) Tarkalla havainnointikyvyllä huomataan pienimpiäkin asioita, mitä muut eivät välttämättä huomaa. Kyse ei ole erityisistä aisteista, vaan hermoston herkästä reagoinnista. Kuormittumisalttiudella tarkoitetaan liiallista aistimus- tai tietomäärää. Ne voivat aiheuttaa erityisherkälle ihmiselle väsymystä ja stressitilan eli ylivirittyneisyyden. Ominaista on myös havaintojen ja tietojen syvälinen käsittely, niiden yhdistäminen omiin havaintoihin, samanlaisiin asioihin tai jopa menneisiin kokemuksiin. Tämä tapahtuu joko tietoisesti ja tiedostamatta. Tällöin voidaan puhua vaistonvaraisesta tajuamisesta tai intuitiosta. Tietoisesti tehdessä päätöstä, sen tekeminen voi olla hitaampaa, koska erityisherkkä ihminen miettii tarkkaan kaikkia eri vaihtoehtoja. (Aron 2014, 18-20.)

Erytyisherkkä ihminen voi ylikuormittuessaan tai ylivireystilassa ollessaan kokea fyysisiä ja psyykkisiä stressioireita. Tällöin voi ilmetä uni-, muisti- ja keskittymisvaikeuksia tai päätök-

sentekovaikeuksia. Ihminen voi olla kiukkuinen itkuinen, vetäytyvä tai kärsimätön. Myös erilaiset fyysiset tuntemukset muun muassa huimaus, päänsärky, levottomuus, rytmihäiriöt, vatsavaivat sekä niska-hartia-seudun jännitys ovat seurausta kuormittuneisuudesta tai ylivirittyneisyydestä. (Ahde 2014.)

Ihmisen korostunut sensitiivisyys ei ole muutettavissa, koska se perustuu biologiaan. Ihmisen temperamentti on jo vastasyntyneellä. (Mattila 2014, 12.) Erytyisherkkyyttä voidaan liittää siis osaksi temperamenttia. Erytyisherkkyyttä on tutkittu sensitiivisyytenä, reaktiivisuutena, estyneisyytenä ja ujoutena, sekä kehityspsykologiassa haavoittuvuutena. Kaikkien näiden taustalla on autonomisen hermoston aistiherkkyys. (Satri, 2014, 18.)

2.2 Yksilöllinen erityisherkkyyks

Erytyisherkkien ihmisten välillä on eroja, koska erityisherkkyyks ei ole ihmisen ainut piirre. Erytyisherkkä voi olla rauhallisempi tai elämänhakuisempi, sosiaalisesti ulospäin kääntynyt tai sisäänpäin kääntynyt. (Satri 2015, 59-61.)

Kojonen-Kyllönen (2012) tuo tutkimuksessaan esille ihmisten kokemuksia ja havaintoja omasta herkkyydestään. Herkkyyks koetaan voimakkaina rektioina ja tunteina, jotka katsottiin syntyvän erilaisten ulkoisten ja sisäisten ärsykkeiden vaikutuksesta. Herkkyyks ilmenee yksilöllisesti, näkyy ihmisestä tai hänen käytöksestään voimakkaina ilmaisuina tai jää sisäisiksi, jolloin niitä on muiden vaikea havainnoida. Herkkyyden todetaan ilmenevän myös toisten ihmisten tunteiden kokemisena ja ilmapiirin havaitsemisena vuorovaikutuksessa. Ihmissuhteet ovat merkityksellisinä mutta niiden määrä, laatu ja etäisyys koetaan eri tavoin.

Aronin (2014, 39-41.) mukaan erityisherkkä yleisesti ottaen

- pyrkii välttämään virheiden tekemistä ja huomaa paremmin virheet
- omaa erityisen keskittymiskyvyn (paras lopputulos ilman häiriötekijöitä)
- kykenee syvällisemmin käsittelemän tietoja
- on erityisen tunnollinen
- kykenee tiedostomattomaan oppimiseen
- pohtii myös omaa ajatteluaan usein
- kokee voimakkaasti myös muiden ihmisten tunteet ja mielialat vaikuttavan itseensä

Aron (2014, 40-41.) tuo esille myös erityisherkkän kehon erilaisuuden. Hermosto voi usealla vaikuttaa niin, että he ovat hienomotorisissa liikkeissä eteviä ja pysyvät paikoillaan hyvin,

ovat alttiimpia ärsykeille, kuten kofeiinille, ovat luovia asioiden yhdistelemisessä eli oikea aivopuolisko dominoi heitä sekä ovat ilmassa oleville asioille alttiimpia, kuten ihottumille.

Ihmisten yhtenä persoonallisuuden erona on jakautuminen sisäänpäin suuntautuneisiin introvertteihin ja ulospäin suuntautuneisiin ekstrovertteihin. Perusero näissä synnynnäisissä ominaisuuksissa on energian saaminen. Introvertti kerää voimia sisältään; ajatuksista ja ideoista, ekstrovertti taas ulkopuoleltaan vuorovaikutuksesta. Introvertilla voi olla vähemmän voimavaroja vuorovaikutukseen ja ihmisiin, vaikka nauttisikin tilanteista. Introvertilla voi olla pienempi tuttavapiiri, mutta suhteet ovat syvempiä ja läheisempiä. Herkkä introvertti ei välttämättä ole arka ja ujo, vaan hän keskittyy ja syventyy asioiden äärelle. Ekstrovertille on ominaista levittyä kohti muita ihmisiä, mutta hän voi olla silti ujo. Introverteilla on oma tapansa olla sosiaalisia. Erityisherkestä noin 70 prosenttia on introvertteja. Kaikki herkkät eivät kuitenkaan tunnista olevansa vain toista, vaan tuntevat sen vaihtelevan tilanteen mukaan. (Satri 2014, 48-50.)

2.3 ”Väärinymmärretty”

Erityisherkkän ihmisen voimakas kokeminen ympärillä olevista asioista voi olla vaikeasti ymmärrettävä toiselle ihmiselle. Alttius kuormittua sekä ristiriitojen kokeminen omien tarpeiden ja ympäristön välillä lisääntyy. Erityisherkkälle on ominaista, että hän voi olla varovainen, sisäänpäin suuntautunut sekä tarvitsee enemmän yksinoloa. Koska monella ei näitä piirteitä ole, erityisherkkä voidaan katsoa olevan arka, ujo, heikko ja epäsosiaalinen. (Aron 2014, 34-35.)

Herkkien ihmisten ymmärtämistä voivat vaikeuttaa erilaiset tulkinnat herkkyydestä. (Satri 2014,35.) Erityisherkkyyttä ei voi diagnosoida, vaan ihmisen omat tuntemukset, kokemukset ja arviot johtavat herkkyyden tunnistamiseen. (Erityisherkkyyks 2016.)

Erityisherkkyyks on synnynnäinen ominaisuus. Se ei ole sairaus, vamma tai häiriö. Joidenkin diagnoosien piirteet kuitenkin muistuttavat erityisherkkän piirteitä. Näitä ei kuitenkaan tule sekoittaa erityisherkkyyden piirteisiin. (Erityisherkkyyden erottaminen sairauksista ja häiriöistä 2016.) Herkkyyks ei myöskään ole sama kuin Aspergerin syndrooma, autismi tai muu neurologinen poikkeavuus, eikä myöskään mielenterveyden häiriö. (Satri 2014,35-36.) On kuitenkin huomioitava, että ihminen voi olla samalla erityisherkkä ihminen, jolla on jokin sairaus tai vamma. Ominaisuuden tiedostamisessa on olennaista se, että ihminen itse tunnistaa oman herkkyytensä ja toimii sen edellyttämällä tavalla. Herkkyyks on normaali ja terve persoonallisuuden ominaisuus. (Erityisherkkyyden erottaminen sairauksista ja häiriöistä 2016.)

3 Erityisherkkä lapsi

Pienellä lapsella ei ole elämän kokemusta eikä myöskään kykyjä ja mahdollisuuksia suojata itse itseään ärsykkeiltä ja ympäristöltä. Tällöin herkkyyden eri ulottuvuudet voivat korostua eri lailla ja vahvemmin kuin aikuisella. (Heiskanen 2015.)

3.1 Persoonallisuus

Persoonallisuudella tarkoitetaan ihmisen psyykkistä, henkistä, fyysistä ja sosiaalista kokonaisuutta. Tämä kokonaisuus vaikuttaa ihmisen henkilökohtaiseen elämään. (Keltikangas- Järvinen 2010, 13-14.) Erityisherkkän lapsen persoonallisuudessa vaikuttavat sensitiivisyyden sekä lapsen luontaisen herkkyyden lisäksi myös muut persoonallisuuden piirteet sekä hänen temperamenttinsa. (Satri 2015, 38-39.) Temperamentti on persoonallisuuden yksi ulottuvuus. Temperamentti on tapa reagoida ja tehdä asioita. Se ilmenee ihmisen käyttäytymisenä: ilmeet, eleet, toiminta ja puhe. Temperamenttia pidetään sisäisenä psyykkisenä reaktiona. (Dunderfelt 2012, 15-17.) Koska lapset ovat erilaisia temperamentiltaan, herkkä lapsi voi olla muun muassa voimakkaasti emotionaalinen, vaativa tai rauhallinen, introvertti. (Aron 2014.)

Minä on kaikkea, minkä lapsi kokee ”minuna”, eli oma kokemus persoonastaan. Minäkuva on lapsen päämäärien, ominaisuuksien ja tekemisten kokonaisuus, jolla lapsi kuvaa itseään. Lapsen itsetunto on osa lapsen minäkuva. Itsetunto on sitä, miten paljon ihminen näkee hyviä ominaisuuksia itsessään. (Keltikangas- Järvinen 2010, 17, 97.) Itsetunto on itsensä arvostamista ja osa näin ollen persoonallisuutta, hyvinvointia ja elämänhallintaa. Itsetunto vaikuttaa lapsen tekemisiin, ajatuksiin ja olemukseen. Itsetunto vaikuttaa myös siihen, miten muut suhtautuvat lapseen. (Väestöliitto 2009.)

Lapsen itsetunto rakentuu ympäristöstä ja muista ihmisistä saaduista kokemuksista. Se, miten vanhemmat hoitavat lasta, vaikuttaa itsetunnon kehittymiseen lapsuudessa. Tärkeää on myös myöhemmin, miten kasvattajat suhtautuvat epäonnistumisiin, onnistumisiin ja suorituksiin, sekä mitkä odotukset kasvattajilla on että millaisena he lasta pitävät. (Keltikangas-Järvinen 2010, 123.) Lämmin ilmapiiri, lapsen vahvuuksien tukeminen ja arvostava suhtautuminen kehittävät lapsen myönteistä minäkuva. Kannustava palaute myös tukee ja kehittää lapsen selviytymis- ja sopeutumiskykyä. (Väestöliitto 2009.)

3.2 Erityisherkkän lapsen piirteet

Lasten herkkyyksien ilmenemisessä näkyy eroja. Herkkyys voi ilmetä sosiaalisissa tilanteissa tai oman sisimpänsä tarkkailuna. (Satri 2014, 112.) Kaikki erityisherkkät lapset eivät reagoi siis vivahde-eroihin. He voivat olla hyvinkin kiinni omassa sisäisessä maailmassaan. Osa kiinnittää

huomiota muun muassa voimakkaisiin ääniin tai kirkkaisiin valoihin, toiset yksityiskohtiin, kuten maut, sosiaalisten ympäristöjen vivahteet ja vaatetus. (Aron 2015, 71.)

Aron (2015, 25-26.) kuvailee erityisherkkien lasten ominaisuuksia seuraavasti:

- Pelästyy helposti
- Hyvin intuitiivinen
- Hiljaisten leikkien suosija
- Huonosti isoihin muutoksiin suhtautuva
- Vaikeaa nukahtaa jännittävän päivän jälkeen
- Syvälisten ja ajatuksia herättävien kysymysten tekijä
- Vaistoa hyvin herkästi
- Huumorintajuinen
- Huomaa herkästi tuoksut
- Karheat vaatteet, vaatteiden saumat ja pesulaput tuntuvat epämiellyttävältä
- Suoriutuu paremmin, jos vieraita ihmisiä ei ole paikalla
- Rauhaton meluisissa paikoissa
- Kipuherkkä
- Huomaa toisten ihmisten epämukavuuden

Lapsesta voidaan ensimmäisenä huomata ilmenevän kuormiusalttiuden ja tarkan havainnointikyvyn ominaisuudet. Asioiden läpikotaisin tehtävä prosessointi tai asioiden syvälinen pohtiminen voi ilmetä lapsella syvälistä kysymyksiä tai lapsen käyttäessä hienoja sanoja kuultuaan sanat vasta kerran tai kaksi. Ominaisuudet voivat ilmetä myös nokkelana huumorintajuna tai päätöksen teon vaikeutena. Lapset kohtaavat paljon uutta sekä tutustuvat uusiin asioihin. Tämä voi johtaa ylivirittyneisyyteen, väsymykseen ja stressaantumiseen. Erityisherkkät lapset havaitsevat ja pohtivat kaikkea enemmän kuin muut, siksi he kärsivät oireista enemmän. Luontainen empatiakyky auttaa lapsia toimimaan sosiaalisissa tilanteissa. Heillä on myös kykyä toisten ihmisten tunteiden ja ajatusten vaistoon. (Aron 2014, 11-16.)

Toiset erityisherkkät lapset voivat olla rauhallisempia, toiset vilkkaampia. Uusissa asioissa ja tilanteissa herkkä lapsi saattaa haluta varmistaa ja tarkkailla. Tämä voi ilmetä lapsen arkuutena ja hän toimii varautuneena tarkkailijana. (Satri 2014, 112.) Erityisherkkä lapsi ei välttämättä tällöin itse koe olevansa ujo, vaan hän saattaa olla tilanteesta kiinnostunut ja innostunut katsoessaan sitä sivusta (Satri 2015, 60.) Lapsi tunnistaa pieniä vihjeitä ja voi näin ollen mukauttaa omaa toimintaansa. Hän voi olla usein itsekriittinen ja arvioi itseään paljon. Erityisherkkälle voi olla vaikeaa puolustaa itseään eri tilanteissa sekä tuoda itsensä esille ja omat tarpeensa. Päätösten teko voi olla myös hankalaa, koska asioita mietitään monelta eri kannalta ja halutaan tehdä oikein. (Erytyisherkkä lapsi 2016.) Erityisherkkä lapsi on kiinnostunut ih-

misistä ja ympäristöstä. Lapsi on tuttujen ihmisten kanssa ja tutussa ympäristössä välitön, rento ja luottavainen. (Aron 2015, 52.) Toisinaan ajoittainen yksinolo on erityisherkkälle tärkeää. Tällöin lapsi rauhoittaa itseään ja miettii tekemiään havaintoja ja kokemiaan asioita. (Satri 2015, 63.)

Yksi ominaisuus ei kuitenkaan määritä lapsen koko persoonaa. Herkkä lapsi voi olla välillä aristeleva ja varovainen, silti hän voi olla valmis johonkin uuteen, jos saa tarvitsemaansa tukea. (Mattila 2010, 60-61.)

3.3 Kiintymyssuhteen merkitys

Lapsen ensimmäinen tunneside on vanhempiin muodostuva kiintymys. Varhainen kiintymyssuhde luo pohjan ihmissuhteissa toimimiselle. Turvallinen kiintymyssuhde on tärkeä lapsen kehitykselle. Tällöin lapsi luottaa ihmisiin ja hänelle läheisyys on turvallista. Poikkeuksellisen voimakkaasti kiintymysmallit vaikuttavat etenkin erityisherkkän lapsen elämään. (Satri 2014, 94-96.) Ratkaisevaa lapsen kehitykselle on se, oppiiko hän luottamaan muihin ihmisiin ja ulkopuoliseen maailmaan ensimmäisinä vuosina. Jos lapsi oppii, hänellä säilyy herkkyyden ja hän oppii säätämään omaa virittyneisyyttään. (Aron 2014, 93-94.)

Erytyisherkkää lasta tulee suojata liiallisilta ärsykeiltä, jotta hän saa vahvan pohjan tulevaisuuteen. Koska erityisherkkyyden on synnynnäinen piirre, katsotaan erityisherkkän lapsen vanhemmilla tai toisella vanhemmalla olevan erityinen ymmärrys piirrettä kohtaan (Aron 2014, 83, 94.)

3.4 Kasvu ympäristön ja persoonallisuuden vaikutus lapseen

Sopiva kasvu ympäristö ja synnynnäinen herkkyyden tarjoavat elämälle poikkeuksellisen hyvät lähtökohdat. Erytyislaatuisten herkkyytensä vuoksi lapsesta voi kasvaa fyysisesti ja psyykkisesti terve, helposti oppiva ja onnellinen lapsi. Herkkän lapsen elämää ohjaavat herkkyyden ja kasvuympäristö muokkaavat hyvin paljon lapsen elämän edellytyksiä kielteiseen tai myönteiseen suuntaan. (Satri 2014, 111-112.)

Herkkyyden katsotaan usein olevan perinnöllistä, mutta herkkyyteen vaikuttavat myös olosuhteet. (Aron 2014, 42.) Herkkän lapsen kasvattamisessa on tärkeää tietää ja ymmärtää sensitiivisen lapsen ominaislaatuja. Lapsuudessa luodaan itsetunto, kiintymyssuhde sekä stressinsietokykyä. Lapsen kasvatuksessa voi olla haasteellista lapsen tukeminen sekä samalla lapsen auttaminen kasvamaan itsenäiseksi. Rajojen asettaminen lämminhenkisessä ilmapiirissä on lapselle psyykkisesti turvallisin kasvuympäristö. (Satri 2014, 111-113.)

Erityisherkkä lapsi tarvitsee ympärilleen ihmisiä, jotka ymmärtävät ja osaavat suhtautua luontevasti herkkyyteen. Herkkyyden lisäksi myös muut temperamentti piirteet vaikuttavat lapsen ja aikuisen väleihin. Aikuisen tulee ottaa huomioon lapsen luonteva tapa ja rytmi toimia. (Satri 2014, 112-113.) Herkkä lapsi tarvitsee tavallista enemmän aitoa hyväksyntää, jotta kokisi itsensä hyväksytyksi sellaisenaan eri ympäristöissä. (Mattila 2014, 60-61.) Tutussa kotiympäristössä erityisherkkät ovat yleensä vilkkaampia ja usein myös esimerkiksi tunteenpurkaukset tapahtuvat tuttujen ihmisten läsnä ollessa. Erityisherkkää on jo lapsena tärkeää ohjata kuuntelemaan itseään ja näin hän oppii säätelemään omia voimavaroja sekä tunnistamaan omaa kuormittumista. Ylivirittyneisyyden huomaaminen sekä lapsen rauhoittaminen tarvittaessa ovat tärkeitä asioita kasvatuksessa. Lapselle pitää antaa mahdollisuus yksinoloon, viihtyisiä sekä rauhallinen ympäristö auttavat lasta palautumiseen liiallisesta aistikuormituksesta. (Satri 2015, 63-65.) Aronin (2012) mukaan erityisherkkälle lapselle on suotuisaa, jos vanhemmat tai toinen vanhempi ovat erityisherkkiä. Tällöin lapsen herkkyyden on helpompaa kohdata ja ymmärtää. Haasteena on kuitenkin stressinsäätely. Liika stressi vaikuttaa lapseen sekä vanhempiin.

Erityisherkkän lapsen kasvattamisessa on neljä olennaista tekijää: omanarvontunnon rakentaminen, lapsen ohjaaminen eri tilanteissa, häpeän vähentäminen sekä keskustelu herkkyydestä niin lapsen kuin muidenkin kanssa. Nämä tekijät auttavat kestävien minuuden rajojen rakentamisessa. Erityisherkkien lasten tarve apuun henkilökohtaisten rajojen pystyttämiseen on suurempi. Erityisherkkät lapset ottavat vastaan niin paljon tietoa ja vaikutuksia ympäröivästä maailmasta. He voivat yllätyttää, koska ovat niin herkkiä muiden sanoille, ajatuksille ja tunteille. Näin ollen oma minuus voi jäädä vaille tarvitsemaansa huomiota. Omien rajojen tunteminen on tärkeää, jotta lapsi voi ottaa vastaan häntä hyödyttävät asiat ja torjua vahingoittavat. (Aron 2014, 162-163.)

4 Lapsen yksilöllinen tukeminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatus on lapsen elämän eri tilanteissa tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lapsen kasvua, oppimista ja kehitystä. Lapsen hyvinvoinnin edistäminen on myös tärkeässä asemassa. Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhdessä vanhempien ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa. (Varhaiskasvatus.) Jokainen alle kouluikäinen on oikeutettu saamaan varhaiskasvatusta. Huoltajat päättävät lapsen varhaiskasvatukseen osallistumisesta. Varhaiskasvatuspaikat ovat päiväkotit, perhepäivähoito tai jokin kerho- tai leikkitoiminta. (Varhaiskasvatus 2015.)

4.1 Lapsen yksilöllisyys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016, 19-20.) korostetaan lapsen oikeuksia ja itseisarvoa. Jokainen lapsi on arvokas ja ainutlaatuinen juuri sellaisenaan. Jokaisen lapsen oikeus on tulla nähdyksi, huomioon otetuksi, kuulluksi ja ymmärretyksi niin yhteisön jäsenenä kuin omana itsenään. Omiin mielipiteisiin, ajatuksiin ja itsensä ilmaisuun sekä ymmärretyksi tulemiseen lapsella on oikeus niillä tavoin, mitä hänellä on. Lapsella on oikeus leikkiin, ryhmään kuulumiseen, yhteisöllisyyteen, monipuolisen tiedon saantiin, tunteiden ja ristiriitojen käsittelyyn, kokeilemiseen ja oppimiseen sekä omien lähtökohtiensa mukaisesti rakentaa itsestään ja identiteetistään kuvaa. Jokaisen lapsen oikeus on saada hyvää opetusta, huolenpitoa ja kannustavaa palautetta.

Pedagogisen toiminnan perustana on ymmärtää lapsuuden merkitystä ja tietää lasten kehityksestä, kasvusta ja oppimisesta. Tärkeää on jokaisen lapsen tunteminen. Henkilöstön ja lapsen pysyvä vuorovaikutussuhde on edellytys lapsen tuntemiselle. Jokaisen lapsen yksilöllinen kehitys on myös tärkeää ottaa huomioon. Lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan varhaiskasvatuksessa lapsen tarpeiden mukaisesti. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää huolehtia siitä, että jokainen lapsi kokee olevansa niin ryhmän jäsenenä kuin omana itsenäänkin hyväksytyksi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 18, 52.)

Kasvattajien tulee huolehtia, että lapsen etu toteutuu hoitopäivän aikana. Jos arjen kasvatusta on laadukasta ja lapselle pystytään antamaan yksilöllistä ja tarvittaessa erityistä tukea, sekä päivähoitossa huolehditaan lapsen emotionaalisesta ja fyysisestä turvallisuudesta, tällöin lapsen etu voidaan ajatella toteutuvan. (Koivunen 2009, 31.)

4.1.1 Kasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutus

Lapsen yksilöllisessä huomioimisessa kasvattajalla on tärkeää olla herkkyyttä ja taitoa havaita, miten jokainen lapsi ajattelee ja oppii. Kasvattajan on tunnistettava lapsen kehityksen eri osa-alueisiin; temperamenttiin sekä sosiaalisiin taitoihin liittyvät yksilölliset piirteet, jotka vaikuttavat lapsen vuorovaikutuksessa. Kasvattajan tulee osata käyttää omia vuorovaikutustaitojaan niin, että lapsi tuntee olevansa turvassa ja oppii luottamaan aikuiseen. Lapsen ja kasvattajan välinen vuorovaikutus tulisi suurimmaksi osaksi olla myönteistä ja tilanteisiin tulisi sisältyä jakamatonta ja henkilökohtaista huomiota. (Järvinen ym. 2009, 160.)

Vuorovaikutus on sanatonta tai sanallista viestintää. Sanallisessa vuorovaikutuksessa kasvattajan kuuluu olla samalla tasolla lapsen kanssa, niin että heillä on katsekontakti. Tämä mahdollistaa lapsen kokemisen, että hänen asiaansa pidetään tärkeänä ja häntä kuunnellaan. Kasvattajan on tärkeää käyttää puhuessa lapsen kanssa sanoja, joita lapsi ymmärtää. Tärkeää on

myös huomioida äänensävy puhuttaessa, koska se viestittää kasvattajan tunteet lasta ja työhään kohtaan. (Koivunen 2010, 47-48.)

Tunnetiloilla on merkitys vuorovaikutuksessa. Kasvattajan ja lapsen vuorovaikutuksessa tunnetilat ohjaavat heidän viestintää ja toimintaa. Kasvattaja kykenee vaikuttamaan omaan tunnetilaansa, mutta lapselle voi olla vaikeaa tietoinen tunteiden hallinta. (Hurme & Kyllönen 2014,78.) Tunteiden säätelyllä tarkoitetaan tunteeseen liittyvää käyttäytymistä, tunteen voimakkuutta ja sen ilmaisutapaa sekä omaa sisäistä kokemusta, mikä liittyy tunteeseen. Pettymyksen kohdatessa lapsi voi esimerkiksi harmistua ja itkeä. (Repo 2015, 26.) Aikuinen ei voi päättää, koska lapsen itku on aiheellista. Se päätös on lapsen ja silloin kun lapsi itkee, se on aiheellista. Aikuisen tehtävänä tällöin on tukea lasta sekä hänen päätöstään. Samalla hän vähentää lapsen itsekontrollin menettämisen tunnetta sanomalla, että itkeä saa. Lasta voi kannustaa ja kiittää jos lapsi onnistuu itsekontrollissaan, ei sen vuoksi ettei saisi itkeä, vaan lapsi huomaisi itse hallintayrityksen onnistuneen. (Keltikangas- Järvinen 2010, 144-145.) Lapsen kyky omien tunteiden ja toiminnan säätelyyn kehittyy asteittain vuorovaikutustilanteissa. Kasvattaja opettaa lasta hallitsemaan kielteisiä tunteita, kuten kiukkua ja pettymystä ja suuntaamaan lapsen omaa toimintaa kussakin tilanteessa. Aikuinen voi mennä lapsen turvaksi esimerkiksi, jos lapsi yrittää tutustua uuteen asiaan ja yrittää kätkeä pelon tilanteessa. Tukemisella kasvattaja estää lapsen jännityksen nousevan liian suureksi, niin että hän lakkaisi yrittämästä. (Koivunen 2010, 50.) Tärkeää hoivasuhteessa on lapsen perusturvallisuuden tunne sekä kasvattajan kyky lukea ja säädellä lapsen tunnetiloja riittävän onnistuneesti. Kasvattaja ymmärtää lapsen yksilöllisyyden ja tavoittaa lapsen reagoinnin alta hänen ydintunteensa. Lapselle tulisi välittyä tunne siitä, että toiset ovat tunneperäisesti saatavilla ja auttamassa, jotta lapsi huomaisi ja ymmärtäisi tunteitaan ja kokisi saavansa lohtua silloin kun sitä tarvitsee. (Kanninen & Sigfrids 2012, 80.)

Kasvattajan on vaikea auttaa lasta kasvamaan, jos hänellä ei ole ymmärrystä lapsen käyttäytymiseen. Lapsen kieltäminen, kehottaminen tai käskeminen ei auta, jos lapsen haastavan käytöksen takana on esimerkiksi turvattomuuden tunne. Lapsi tarvitsee aikuiselta huomiota, läsnäoloa ja turvaa. Lapsen erityisen tuen tarve voi lisääntyä varhaiskasvatuksessa kasvattajan empatian puuttumisella, omatoimisuuden suurilla vaatimuksilla sekä huonoilla vuorovaikutustaidoilla. (Koivunen 2010, 50.) Kasvattajan tulee reflektoida myös omaa vuorovaikutustaan ja tarvittaessa pohtia ympäristöä ja sen tuomaa turvallisuuden tunnetta. Lapsen käytös voi johtua turvattomuuden eri osa-alueista: pedagogisesta turvattomuudesta, jossa lasta on jäänyt vaivaamaan jokin ryhmässä käsitelty aihe, sosiaalisesta turvattomuudesta, missä lapsi saattaa pelätä epäonnistumista ryhmässä, psykologisesta turvattomuudesta, jossa kyseessä voi olla tuleva tilanne, joka ei ole mieluinen lapselle tai fyysisestä turvattomuudesta, jossa lasten välillä on tapahtunut joku välikohtaus. Lapsen käytös voi johtua myös kehityksen aset-

tamista haasteista, jossa lapsella ei välttämättä ole vielä kykyä tai taitoa selviytyä tehtävästä. (Hurme & Kyllönen 2014, 84-85.)

Kasvattaja luo lapsen hyvällä vuorovaikutuksella tunnesiteen. Kasvattaja viestii lapselle, että hän on tärkeä ja kasvattaja välittää hänestä ja hänen ajatuksistaan. Kun kasvattaja aidosti osoittaa lapselle välittävänsä hänestä ja on läsnä lapsen asioissa, kasvattajasta muodostuu merkityksellinen ihminen lapselle. (Hurme & Kyllönen 2014, 81.)

4.1.2 3-6-vuotiaan lapsen kehityspiirteitä

Kasvatustyötä ohjaa lapsen ikä- ja kehitystason tunteminen. Kasvattajan kuuluu tietää eri kehitysvaiheista ja niihin kuuluvista kehitystehtävistä ja -haasteista. Näin hän pystyy paremmin ymmärtämään yksilöllistä lapsen kasvua ja kehitystä. (Järvinen 2009, 57.)

Kolmen ja neljän ikävuoden tienoilla lapsi kaipaa hyväksyntää sekä myönteistä huomiota omista onnistumisista. Lapsi haluaa tehdä asioita itse ja kaipaa leikkikavereita. Leikit ei välttämättä kuitenkaan suju ilman nahisteluja. Vanhemmista erossa oleminen sekä oman vuoron odottaminen ja tavaroiden jakaminen helpottuu lähempänä neljää- viittä ikävuotta. Lapsi tykkää tässä iässä leikkiä samanikäisten seurassa. Lapsi alkaa myös arvioimaan omia kykyjään ja taitojaan sekä vertailemaan niitä muihin. Häviäminen voi olla vielä hankalaa ja lapsi parhoo mielensä herkästi. Lapsi aloittaa pohtimaan tässä iässä hyvän ja pahan sekä oikean ja väärän eroja. Myös ilmiöiden syyt ja seuraukset alkaa kiinnostamaan lasta. (Järvinen ym. 2009, 61-62.)

Viisi- kuusi -vuotiaana lapsi on omatoimisempi, sopeutuva ja aloitteellinen. Tunteet ailahtelevat ja välillä lapsi haluaa saada hoivaa ja olla pieni. Lapselle voi tulla epäonnistumisen pelkoa itsekritiikin heräämisestä. Tämän ikäiselle ystävät, kaverit ja yhdessä tekeminen ovat todella tärkeää. Leikkiessä ja pelatessa tulee olla selkeät säännöt. Neuvottelutaidot sekä yhteisleikitaidot ovat jo hyvät. Lapsi pohtii reilun ja epäreilun, hyvän ja pahan sekä oikean ja väärän eroja ja kaipaa tukea kasvattajalta pohdinnoissaan. (Järvinen ym. 2009, 62-63.)

Kuusivuotiaana lapselle voi tulla erilaisia pelkoja, sekä hän pohtii elämän alkua ja loppua. Lapsi haluaa jo omaa itsenäisyyttä, mutta kaipaa läheisyyttä ja rakkautta. Lapsella lisääntyy ennakkoluulottomuus ja joustavuus. Lapsi nauttii ryhmässä toimimisesta, mutta häviäminen ja pettymyksen sietäminen voi olla vielä vaikeaa. Myös riitoja tulee herkästi kavereiden kanssa, mutta ne sovitaan nopeasti. Asioiden pohtiminen ja oivaltaminen on mielenkiintoista ja lapsi muodostaa jo omia mielipiteitä. (Järvinen ym. 2009, 63-64.)

4.1.3 Erityisherkkä lapsi varhaiskasvatuksessa

Lapset vaikuttavat yksilöinä ja vertaisryhmänä päiväkodissa. Kasvattajat ovat kuitenkin avainasemassa päiväkodin ilmapiirin luomisessa. (Kalliala 2008, 11.) Jokainen lapsi on erilainen. Jokaisella lapsella on omat kasvatukselliset tarpeet sekä yksilöllisen tuen tarve arjessa. (Koivunen 2010, 91-92.) Lapsen yksilöllinen huomioiminen on luontevaa suhtautumista lapsen piirteisiin, korostamatta niitä. (Satri 2015, 64.)

Strukturoitu päiväohjelma varhaiskasvatuksessa eli säännöllinen päiväjärjestys ja toistuvat tapahtumat luovat lasten turvallisuutta ja vähentävät levottomuutta. Struktuurin määrä toiminnassa voi vaihdella lapsen yksilöllisen tarpeen mukaan. (Koivunen 2009, 62.) Lapsen perusturvallisuutta rakentavat siis rutiinit. Ne auttavat lasta selventämään päivää ja rakentamaan itselleen mielekkään kokonaisuuden päivän tapahtumista. Rutiinit auttavat lasta hahmottamaan ajan kulua ja toiminta on tällöin sujuvampaa, kun se ei ole ennakoimatonta ja yllätyksellistä. (Matilainen 2008, 23.) Kasvattajien tehtävänä on suunnitella tasapainoinen päivän kulku, jotta jokainen lapsi voisi kokea mielihyvää ja iloa. (Kanninen & Sigfrids 2012, 175.)

Erityisherkkä lapsi tykkää tutuista, toistuvista toiminnoista ja asioista. (Satri 2015, 64.) Erityisherkkällä lapsella on vaikeutta sopeutua muutoksiin, koska jokainen muutos tuo mukanaan uusia ärsykeitä, joita lapsi joutuu työstämään. Ensimmäisenä muutoksessa on siirtyminen uuteen ja toisena tottuminen uuteen. Vaikka erityisherkkä lapsi olisi elämyshakuinen ja innostunut uusista kokemuksista, hänellä voi olla vaikeutta tottua niihin. (Aron 2015, 190.)

Lapsia ohjatessa punaisena lankana toimii kannustus, joka vahvistaa etenkin lasten itsetuntoa. (Kanninen & Sigfrids 2012, 154-155.) Lapselle on hyvä luoda toiminnassa selkeät rajat siihen mikä riittää. Jos lapsi jätetään ”tekemään parhaansa”, erityisherkkälle saattaa jäädä epäselväksi, riittääkö oma suoritus vai pitääkö suorittaa lisää, että olisi riittävä. (Satri 2015, 122.) Ryhmässä ohjaajan on myös tärkeää opettaa erilaisia sääntöjä ja toimintatapoja. Lapselle on turvallista ja tärkeää tietää myös mitä tapahtuu, jos sääntöjä ei noudata ryhmässä. (Kanninen & Sigfrids 2012, 154, 176.) Jos sovituista säännöistä ei ole pystytty pitämään kiinni tai toinen lapsi pahoittaa mieltään, se voi luoda hermostuneisuutta herkälle lapselle. Myös toisten komentaminen voi luoda herkälle lapselle järkytyksen tunteita. (Satri 2015, 63)

On tärkeää, että jokainen lapsi saa huomiota ja aikuisen apua sekä kokee olevansa osana ryhmää, koska kavereiden hyväksyntä ja torjunta vaikuttavat lapsen sosiaaliseen kehitykseen ja itsearvostukseen. (Kyrönlampi- Kylmänen 2010, 76.) Erityisherkkä lapsi aistii sosiaalisia vihjeitä, esimerkiksi kasvattajien keskinäiset erimielisyydet ryhmässä tai kasvattajan jaksamattomuuden. (Kanninen & Sigfrids 2012, 37.) Erityisherkkä vaistoaa ympäristöstään myös häneen kohdistuvat loukkaukset ja pahoittaa mieltään kipeästi. Lapsi ei kuitenkaan taistele oikeuksistaan ryhmässä. (Mattila 2014, 14.) On siis hyvä, että ryhmässä ollessa on tietyt toimintatavat

ja lapsia tukeva sekä ryhmän hallinnassaan pitävä aikuinen. Tämä luo paremman ilmapiirin oppimiseen ja herkkä lapsi hyötyy siitä. (Satri 2015, 63.)

Tietämättömän kasvattajan voi olla hankalaa suhtautua erityisherkin lapsen tunnetiloihin ja käytökseen. Lasta saatetaan patistaa reippauteen ja kieltää arkailemasta. Tällöin uusiin tilanteisiin rauhassa tutustuminen ei ole mahdollista. Lapselle voi muodostua suoja-kuoria ja hän voi kovettaa itsensä ja kokea, että asiasta on pakko selviytyä. Toisaalta kasvattaja voi lii-kaa myös suojella lasta ja tällöin lapsi välttelee kaikkia uusia asioita. Suotuisin tapa olisi tehdä asioita lapsen sietokyvyn rajoissa, jotta välttyttäisiin liiallisilta jännitys- ja pelkotilanteilta. (Heiskanen 2015.)

Ylikuormittuvuutta aiheuttavia tekijöitä voivat varhaiskasvatuksessa olla iso lapsiryhmä, rauhaton ryhmä, erilaisten lasten ja tunteiden kohtaaminen, kiusaaminen, kasvattajien vaihtuvuus, aikuisten asettama kohtuuton vaatavuustaso, turvattomuus, pelot, äkilliset muutokset päivärytmissä sekä melu ja suuri vuorovaikutusmäärä. Kasvattajan tärkeimpiä tehtäviä on tukea lasta kuormittumista aiheuttavissa tilanteissa. (Koivunen 2009, 84.)

Kasvattajan tulee tukea erityisherkin lapsen arkea ja jaksamista. Erityisherkkä palautuu paremmin melusta tai muusta häiriöistä hiljaisessa tilassa, omassa rauhassa. Erityisherkkälle on tärkeää hyväksyvä ja tasapainoinen ilmapiiri, koska erityisherkkä aistii ympäristönsä ongelmat ja tuntee voimakkaasti aistimansa asiat. Tärkeää on erityisherkin lapsen ymmärtäminen. Jos lapsi kokee tulleen ymmärretyksi ja hyväksytyksi, tällöin hän uskaltaa olla oma itsensä. Erityisherkkä lapsi voi kokea saamansa palautteen hyvin voimakkaasti ja tuntee itsensä virheelliseksi, joten vilpittömän ja kannustavan palaute sekä ystävällisesti esitetty kritiikki ovat tärkeitä asioita. Erityisherkkää lasta ei kuitenkaan pidä suojella, mutta erityisherkkyyden piirre on hyvä ottaa huomioon. Se, mitä lapsi sitten kokeekin, on hänelle itselleen totta. Lasta pitää kuunnella ja ottaa todesta lapsen kokemus. (Erityisherkkä lapsi 2016.) Kun kasvattaja ymmärtää erityisherkkyyttä, hän osaa säädellä lapsen kuormitusta ja palautumista sekä muutenkin tukea lasta. (Heiskanen, 2015.)

4.2 Kasvattajien ja vanhempien yhteistyö

Varhaiskasvatus on keskeinen palvelu monen lapsen ja heidän vanhempien elämässä ennen oppivelvollisuutta. Henkilöstön ja huoltajien sopiessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista tärkeää on tasavertaisuus, avoimuus ja arvostus. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä tuetaan yhteistyöllä, jotta lapsi saisi kasvatusta, opetusta ja hoitoa oman kehityksensä tarpeidensa mukaan. (Varhaiskasvatusuunnitelman perusteet 2016, 18, 32-33.) Henkilöstö tarvitsee työssään oman asiantuntijuuden lisäksi lapsen huoltajien asiantuntijuutta. Henkilöstön asiantuntijuus on yleistä lapsen kasvuun, kehitykseen ja erityisen tuen tarpeeseen liittyvää.

Huoltajien asiantuntijuus on taas yksilöllistä omaan lapseen liittyvää. Yhteistyötä ei voi korostaa liikaa. Se vaikuttaa niin huoltajiin, henkilöstöön kuin lapseenkin. (Koivunen 2010, 156.)

Huoltajien ja henkilöstön yhteistyö mahdollistaa jatkuvuutta ja turvallisuutta lapsen elämään. Yhteistyön säännöllisyys on tärkeää, jotta henkilöstön ja perheen yhteinen kasvatustehtävä muodostaa mielekkään kokonaisuuden lapsen kannalta. Keskinäinen kunnioitus, tasa-arvoinen vuorovaikutus ja luottamus tukevat jatkuvaa kasvatusyhteistyötä. Henkilöstön tulee suhtautua ammatillisesti ja kunnioittavasti monimuotoisiin perheisiin. Jotta jokainen lapsi kokisi arvokkaaksi oman perheensä, tulee lapsen perhesuhteita ja perheidentiteettiä tukea. (Varhaiskasvatusuunnitelman perusteet 2016, 18-19, 32-33.)

5 Tutkimuksen toteutus

Varhaiskasvatus on usealle lapselle iso osa heidän arkeaan. Varhaiskasvatuksen merkitys lapsen kasvun, hoidon ja oppimisen tukemisessa on suuri. Lapsen hyvä olo ja turvallisuuden tunne ovat tärkeitä asioita arjessa, joten lapsen yksilöllistä tukemista ei voi korostaa liikaa. Pienellä lapsella ei ole mahdollisuuksia tai kykyjä suojata itseään ärsykeiltä ja ympäristöltä, joten herkkyys ilmenee voimakkaammin jo lapsena. Opinnäytetyössä on koettu tärkeäksi lähteä tutkimaan lapsen erityisherkkyyden ilmenemistä ja tukemista varhaiskasvatuksessa yksittäisten varhaiskasvatuksen ammattilaisten näkökulmista.

5.1 Tutkimustaustaa

Erytyisherkkyyttä on tutkinut yhdysvaltalainen psykologian tohtori Elaine Aron 1990-luvun alusta lähtien. Aronin mukaan ihmisistä jopa 15-20 prosenttia on erityisherkkiä. Erytyisherkkyyttä hermoston ominaisuutena on tutkittu nimellä sensory processing sensitivity. Tällä tarkoitetaan tahdosta riippumattoman eli autonomisen hermoston herkkää reagointia. Erytyisherkkyyden piirrettä on tutkittu myös temperamenttitutkimuksissa estyneisyytenä ja reaktiivisuutena. Tutkija Aron tuo tutkimuksissaan näitä piirteitä esiin, mutta positiivisemmassa valossa. Erytyisherkkyyttä on myös kuvattu toimintastrategiana, jossa esiin tuodaan reflektointi. (Erytyisherkkyyden tutkimustaustaa 2016.)

Filosofian tohtori Sylvi Manninen on tutkinut erityisherkkyyttä Suomessa. 1950-luvulla värimuotohavaintotestin Lontoossa kehittänyt Manninen kutsui herkkää ihmistyyppiä väriihmiseksi. Käsitteet hyper sensitive ja yliherkkä kuvasivat tätä ihmistyyppiä. Manninen perusti väri-instituutin ja jatkoi sen toimintaa Suomessa. Hän julkaisi tutkimusraportin yliherkästä väri-ihmisestä muotojen yhteiskunnassa 1999 sekä muita julkaisuja. (Erytyisherkkyyks.)

Aikaisempia tutkimuksia erityisherkkyydestä löytyi muun muassa Tiina Kojonen- Kyllösen gradu: Kokemuksia ja havaintoja herkkyydestä, jossa tarkastellaan aikuisten tunne-elämässä ja ihmissuhteissa ilmenevän herkkyyden kokemuksia sekä Mia Kurkelan gradu: Ei se ole lainkaan elämää, jos joutuu piilottelemaan omaa ydintään- erityisherkkät ja goodness of fit. Tutkimuksessa tarkastellaan erityisherkkien kokemusta persoonallisuutensa sopivuudesta sosiaalisiin konteksteihin.

Ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä erityisherkkyyteen liittyen löytyi Tiina Kortesojan Erityisherkkä lapsi varhaiskasvatuksen ympäristöissä, jossa tarkasteltiin minkälaiset ohjaustoiminnan menetelmät auttavat erityisherkkää lasta toimimaan varhaiskasvatusympäristössä ja miten voidaan luoda mielekäs onnistumisympäristö. Anna-Matilda Tähtinen on tutkinut Porin alueen päiväkodeissa opinnäytetyöllään erityisherkkän lapsen arkea päiväkodissa.

5.2 Tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten lapsen erityisherkkyyks ilmenee varhaiskasvatuksessa sekä miten erityisherkkää lasta tuetaan, jotta lapsella olisi turvallinen ja hyvä olo kasvaa ja kehittyä omana persoonanaan varhaiskasvatusympäristössä. Tutkimuksen tavoitteena oli lisätä kasvattajien tietoisuutta erityisherkkän lapsen tunnistamiseen, kohtaamiseen ja tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyön tutkimustehtäväksi muotoutui erityisherkkän lapsen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Seuraavat tutkimuskysymykset tukivat tutkimustehtävää:

- Miten lapsen erityisherkkyyks ilmenee varhaiskasvatuksessa?
- Miten erityisherkkää lasta tulisi tukea, jotta lapsella olisi turvallinen ja hyvä olo varhaiskasvatusympäristössä?

Opinnäytetyöhön ei ollut erillistä toimeksiantoa, vaan aiheen valitsemiseen vaikutti oma mielenkiinto aihetta kohtaan sekä aiheen ajankohtaisuus. Opinnäytetyö oli rajattu koskemaan erityisherkkyyttä alle kouluikäisillä lapsilla, koska tutkimus tehtiin varhaiskasvatuksessa. Tutkimus rajattiin myös koskemaan varhaiskasvatuksen ammattilaisten näkemyksiä aiheesta, tutkimuksen luonteen huomioon ottaen. Pääasialliseksi aineiston keruumenetelmäksi muodostui tällöin haastattelut.

Opinnäytetyöhön haettiin tutkimuslupa Helsingin kaupungilta, varhaiskasvatusvirastosta. Aihetta tutkittiin lähemmin Helsingin kaupungin eri varhaiskasvatus yksiköissä haastatteleamalla kolmea lastentarhanopettajaa. Haastateltaviksi pyydettiin lastentarhanopettajia, jotka toimivat tai olivat toimineet aikaisemmin kasvattajina 3-6-vuotiaiden lasten ryhmässä. Tähän päädyttiin, koska katsottiin yli kolmevuotiaiden elävän jo eri tavalla suhteissa toisiin lapsiin, he nauttivat jo eri tavalla ikätovereistaan ja opettelevat sosiaalisia ja vuorovaikutuksellisia tai-

toja. Yli 3-vuotiaiden itsesäätelykyky on jo kehittyneempi ja lapset ovat jo paljon itsetietoisempia sekä omatoimisempia. Vaikkei erityisherkkyyks käsitteenä välttämättä olisi ollut kovin tuttua, haastateltavienkin oli mahdollisesti helpompi arvioida erityisherkkyyttä isommista lapsista, koska tämänikäisillä on jo erilaiset vuorovaikutustilanteet, yhteiset leikit sekä ryhmätilanteet.

5.3 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Kohteen kokonaisvaltainen tutkiminen on kvalitatiivisen tutkimuksen pyrkimys. Yksittäistä tapausta tutkimalla nähdään, mikä siinä on merkittävää, mikä tulee esille myös tarkasteltaessa yleisellä tasolla. Tosiasioiden löytäminen tai paljastaminen kuvaa enemmän kvalitatiivista tutkimusta kuin olemassa olevan väittämän todentaminen. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2007, 156-157.)

Tyypilliset piirteet kvalitatiiviselle tutkimukselle on, että sen luonne on kokonaisvaltaista tiedon hankintaa ja sen aineistoa kootaan todellisissa ja luonnollisissa tilanteissa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tiedon keruun kohteena on ihminen ja tutkimuksessa luotetaan enemmän omiin havaintoihin ja keskusteluihin. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa valitaan tarkoituksenmukaisesti kohdejoukko, kohteena ei käytetä satunnaisotantaa. Tutkimuksen aineistoa tarkastellaan laaja-alaisesti ja syvällisesti sekä aineiston hankinnassa käytetään laadullisia metodeja. Tutkimus on joustavaa ja muutosvalmista, tapaukset käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2007, 160.) Kaikkia laadullisia tutkimuksia voidaan pitää tapaustutkimuksina. Tarkoituksena ei ole tehdä niiden pohjalta empiirisesti yleistäviä samalla tavalla kuin tilastollisissa tutkimuksissa. Tämän vuoksi tärkeää kvalitatiivisessa tutkimuksessa on, että analysoitava aineisto muodostaa sen kokonaisuuden, tapauksen. (Eskola & Suoranta 2001, 65.)

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi valikoitui kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Opinnäytetyön tutkittavan kohteen, tutkimuksessa toteutettavien haastattelujen sekä kerättävän teorian ja opinnäytetyön tavoitteiden saavuttamiseksi katsottiin laadullisen menetelmän olevan sopiva.

Opinnäytetyötä tukivat monet kvalitatiivisen tutkimuksen piirteet. Opinnäytetyön aiheesta löytyi sopivasti teoriaa tukemaan tutkimusta erityisherkkyydestä ja lapsen yksilöllisestä tukemisesta yleisellä tasolla. Tavoitteena oli opinnäytetyössä tarkastella lähemmin tutkittavaa aihetta eli erityisherkkyyttä ja lapsen yksilöllistä tukemista Helsingin kaupungin kolmessa eri varhaiskasvatuksen yksikössä. Tämän vuoksi tarkasti valittu kohde ja sen myötä ainutlaatuinen ja syvällisen aineiston tutkiminen tuli mahdolliseksi. Tarkoitus oli selvittää yksittäisten var-

haiskasvattajien ajatuksia, näkemyksiä ja kokemuksia aiheesta. Tavoitteena ei ollut saada yleistettävää tietoa, vaan teoriaa lukemalla ymmärtää aihetta paremmin ja saada ainutlaatuista, kokemusperäistä tietoa haastatteluaineistosta tutkimusaiheen tulkitsemiseen.

5.4 Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Yleisimmät aineistonkeruumenetelmät kvalitatiivisessa tutkimuksessa ovat haastattelu, havainnointi, kysely ja dokumenttien tiedot. Niitä voi yhdistää tutkittavan mukaan. (Sarajärvi & Tuomi 2012, 72.) Haastattelu on yleinen aineistonkeruu muoto. Haastattelua pidetään joustavana menetelmänä, joten se sopii moneen tutkimustarkoitukseen. Haastattelussa ollaan suoraan vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa, minkä vuoksi tiedonhankintaa pystyy suuntaamaan tilanteessa. Haastattelu on tavoitteellista toimintaa, joka on ennalta suunniteltua ja sen tavoitteena on tiedon kerääminen. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 34, 42.)

Teemahaastattelu on yksi haastattelumuoto. Teemahaastattelussa edetään valittujen aiheiden sekä niihin kuuluvien alakysymysten mukaan. Teemahaastattelussa ei voi kysyä mitään vaan. (Sarajärvi & Tuomi 2012, 72-75.) Tärkeää on, että aihepiirit eli teemat ovat tarkasti tiedossa. Kysymysten muoto ja järjestys kuitenkin puuttuu. (Hirsjärvi ym. 2007, 203.) Haastattelun tarkoituksena on löytää merkityksellisiä vastauksia, jotka tukevat tutkimustehtävää. Teemahaastattelun aiheet nojautuvat tutkimuksen viitekehukseen, mutta vaihtelevat riippuen haastattelun avoimuudesta. (Sarajärvi & Tuomi 2012, 72-75.)

Opinnäytetyössä oli tarkoituksena haastatella kolmea varhaiskasvatuksen ammattilaista. Tutkimuskysymyksiä ja tutkimustehtävää tuki teemahaastattelu, jossa kysymykset olivat avoimempia ja haastattelu sisälsi teemat. Opinnäytetyössä haastatteluja varten tehtyjen haastatteluteemojen alle oli koottu valmiita kysymyksiä ennalta valmiiksi, sekä apusanoja mahdollisten lisäkysymysten tueksi. Haastattelut olivat yksilöhaastatteluja ja ne toteutettiin kasvotusten. Tämän koettiin mahdollistavan haastateltavan motivoinnin ja syvällisemmän keskustelun. Haastattelut nauhoitettiin ja sen jälkeen litteroitiin analysointia varten. Haastattelujen aikana tarvittaessa tehtiin muistiinpanoja, jotka mahdollisesti helpottaisivat aineiston purkamisessa.

Litteroinnilla voidaan tarkoittaa nauhoitetun haastatteluaineiston puhtaaksikirjoittamista. Aineisto tullaan kirjoittamaan selkeämpään muotoon, mikä helpottaa aineiston analysointia. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

5.5 Aineiston analyysi

Laadullisessa aineistossa analyysi luo selkeyttä aineistoon ja näin tuottaa uutta tietoa tutkittavasta aiheesta. Analyysillä pyritään hajanaisesta aineistosta luomaan mielekäästä ja selkeää ja täten lisäämään sen informaatioarvoa. (Eskola & Suoranta 2001, 137.)

Sisällön analyysi on yleisin analyysimenetelmä kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Sisällön analyysi perustuu tulkintaan ja loogiseen päättelyyn, jossa aineisto hajotetaan ensin, sen jälkeen käsitteellistetään, jotta siitä tulisi looginen kokonaisuus. Analyysin tarkoituksena on saada selkeät ja luotettavat johtopäätökset tutkittavasta aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 91.)

Sisällönanalyysiä voidaan toteuttaa eri analyysimuodoilla. Aineistolähtöisessä analyysissä pyritään kokoamaan teoreettinen kokonaisuus tutkittavasta aineistosta. Analyysiyksiköt eivät ole sovittuja tai harkittuja etukäteen, vaan ne valitaan tutkimuksen tarkoituksen ja sen tehtävän mukaan aineistosta. Analyysin toteuttamiseen ja lopputulokseen ei saisi vaikuttaa aiemmat teoriat, havainnot ja tiedot tutkittavasta aiheesta. Aineistolähtöistä analyysia voi olla vaikea toteuttaa, sillä objektiivisia havaintoja ei ole olemassa. Tutkija on itse asettanut tutkimusasetelman, käytetyt käsitteet ja ne vaikuttavat tuloksiin. Ongelmana aineistolähtöisessä analyysissä on se, pystyykö tutkija analysoimaan tutkimusaineistoa ilman omia ennakkoluuloja. Teoriaohjaavassa analyysissä ei pohjauduta suoraan teoriaan, vaan teoria toimii analyysin etenemisessä apuna. Analyysiyksiköt valitaan teoriaohjaavassa analyysissä myös aineistosta, mutta analyysiä tukee ja ohjaa aikaisempi tieto. Niin teoriaohjaavassa kuin aineistolähtöisessäkin analyysissä aineistonhankinta ja se, miten tutkimuksen aihe käsitteenä määritellään, ei ole teoriaosuuteen sidottu. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 95-98.)

Erityisherkkyyks on aiheena ajankohtainen ja käsitteenä vielä uudempi, siksi ainoastaan aineistolähtöistä analysointia ei koettu tähän tutkimukseen sopivaksi aiheen lyhyen tunnettuuden vuoksi. Myös edellytys täydestä objektiivisuudesta aineiston tulkinnassa ja analysoinnissa koettiin hankalaksi. Opinnäytetyön sisällön analyysi päätettiin toteuttaa teoriaohjaavasti. Tämän menetelmän katsottiin sopivan opinnäytetyön aiheen ja haastattelumateriaalin kannalta sopivaksi. Haastatteluista saatua aineistoa lähdettiin analysoimaan aluksi aineistolähtöisesti. Aineistosta esille tulleet tutkimuksen kannalta oleellimmat ja tärkeimmät teemat ja yksittäiset asiat eriteltiin aineistosta ja ryhmiteltiin sopivan asiasisällön mukaiseksi. Koodaus on yksi aineiston pelkistämisen keinoista. Aineistosta pitää tehdä selkeä ja tiivistetty, jotta siitä voidaan nähdä oleellinen tutkimuksen kannalta. (Kananen 2014, 103-104.) Tutkimuksen analysointia pohtiessa koettiin teoriaosuuden tuki analysoinnin edetessä. Haastatteluaineisto ja olemassa olevan teorian yhdistäminen tukemaan aineistoa koettiin oikeaksi, jotta analyysi tuottaisi luotettavia ja selkeitä johtopäätöksiä tutkittavasta aiheesta.

5.6 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksessa yritetään välttää virheiden syntymistä, silti luotettavuus ja pysyvyys voivat vaihdella tutkimuksessa. Tutkimuksissa pyritään tämän vuoksi tutkimaan tehdyn tutkimuksen luotettavuutta. (Hirsjärvi ym. 2007, 231.)

Opinnäytetyössä tutkimuksella ja etiikalla on kahdenlaista yhteyttä. Eettisiin ratkaisuihin vaikuttavat tutkimuksen tulokset. Toisaalta tutkijan tekemiin ratkaisuihin vaikuttaa eettiset kannat. Eettisyys liittyy myös tutkimuksen laatuun. Tutkijan pitää huolta siitä, että tutkimussuunnitelma on laadukas, tärkeää on myös tutkimusasetelman sopivuus sekä hyvin tehty raportointi. Eettinen sitoutuneisuus ohjaa hyvää tutkimusta. (Sarajärvi & Tuomi 2012, 125-127.)

Tutkimusaiheen valintaa pidetään jo eettisenä kysymyksenä. Pohdin tutkimusaiheesta sitä, kenelle, miksi ja kuinka työni toteutan. Jos mietin omaa tutkimusaihetta ja sitä, miksi tein sen, koen yhdeksi tärkeäksi tekijäksi jokaisen lapsen yksilöllisen tukemisen. Käsitteenä erityisherkkyyks ei ole vielä niin yleinen, joten halusin tuoda aihetta enemmän esille. Toisena tärkeänä tekijänä oli tiedon lisääminen ja vastauksien antaminen erityisherkkyydestä kasvatäjille, koska he ovat avainasemassa siinä, miten lapsi yksilöllisesti tulee huomioiduksi.

Tutkimuksen luotettavuutta ja laatua mittaa pysyvyys ja luotettavuus. Pysyvyys liittyy suurimmaksi osin tutkimuksen toteutukseen. Pysyvyydellä tarkoitetaan tutkimuksen uusiutuessa samojen tutkimustulosten saamisen todennäköisyyttä. (Kananen 2014, 146-147.) Luotettavuudella tarkoitetaan tutkimuksen kuvausta ja siihen liitettyjen tulkintojen ja selitysten yhteensopivuutta. Tutkijan tarkka selvitys tutkimuksen toteuttamisesta tukee tutkimuksen luotettavuutta. (Hirsjärvi ym. 2007, 226-228).

Tutkimuksessa tavoitteena oli tarkka ja huolellinen työskentely, niin suunnittelussa, toteutuksessa kuin tulosten tulkinnassakin. Opinnäytetyössäni tutustuin tutkimusaiheen lähdekirjallisuuteen tarkasti jo tutkimussuunnitelmaa tehdessä, näin pystyin hahmottamaan aihetta paremmin ja rajaamaan sitä vastaamaan tutkimustehtävää. Lähdekirjallisuuden keräämisessä pyrin saamaan ajankohtaista tietoa luotettavista lähteistä, jolloin teoreettinen viitekehys tuki tutkimusta luotettavuudellaan. Koin erityisherkkyyteen aiheena tarkemman tutustumisen tärkeäksi niin tutkimuksen luotettavuuden kuin eettisyyden näkökulmasta, että pystyin suunnittelemaan, kuinka teen tutkimukseni mahdolliseksi toteuttaa sekä perustelemään miksi erityisherkkyyttä aiheena on tarpeellista tutkia. Eettiset näkökulmat tutkimusprosessissa ovat tutkimusaiheen eettisyys eli miksi tutkitaan, tutkimusmenetelmät eli saadaanko aineistonkeruumenetelmästä tavoiteltua tietoa sekä tutkimusaineiston analyysi ja raportointi. Analyysivaiheessa on toimittava siten, ettei haastatteluista ilmene tutkittavien tunnistettavuutta.

Tutkijalla on kuitenkin eettinen velvollisuus tuoda mahdollisimman rehellisesti ja tarkasti tutkimustulokset esiin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Tutkimuksessa tulisi olla selvä ja totuudenmukainen kertominen aineiston tuottamisen olosuhteista. (Hirsjärvi ym. 2007, 228.) Koin tärkeäksi saada varhaiskasvatuksen ammattilaisten kokemuksia ja ajatuksia tutkimusaiheesta. Aineistonkeruumenetelmäksi totesin haastattelun olevan sopivin. Haastatteluvaiheessa huomioin eettisen toiminnan. Yhteydenotoissa ilmeni tutkimuksen aihe ja tavoitteet sekä haastattelun vapaaehtoisuus. Lähetin tiedoksi ennen haastatteluja haastattelurungon ja lyhyen määritelmän erityisherkkyydestä. Näin haastateltava sai rauhassa tutustua aiheeseen etukäteen. Haastattelut suoritin myös haastateltavan toivomassa ympäristössä toivomanaan ajankohtana. Koin tärkeäksi varata haastatteluihin tarpeeksi aikaa. Näillä tekijöillä pyrin haastattelutilanteen rauhallisuuteen. Ennen haastattelun alkua koin tärkeäksi vielä kertoa haastateltavalleni tutkimuksestani, näyttää tutkimusluvan työhöni sekä pyytää kirjallisen suostumuksen haastatteluun. Suostumuksessa (liite 1) ilmeni tutkimuksen aihe, tieto haastattelun nauhoituksesta sekä nauhoitteen tuhoamisesta analysoinnin jälkeen, haastattelun luottamuksellisuus sekä haastateltavan tunnistettavuuden suojaaminen.

Koin haastatteluiden sujuvan luontevasti ja ymmärrettävästi haastateltavien kertoessa käytännön kokemuksiaan aiheesta, sillä olin tutustunut aihetta koskevaan lähdekirjallisuuteen hyvin ennen haastatteluja. Haastatteluiden analysoinnissa pyrin tuomaan tutkimuksen kannalta tärkeimmät asiat esille ottaen huomioon, ettei haastateltavia tunnisteta vastausten perusteella. Tulosten analysoinnissa eettisesti tärkeää oli myös tuoda rehellisesti ja tarkasti tulokset esille. Haastattelujen litteroinnin jälkeen tiivistin tekstejä tärkeimmiksi nousseiden käsitteiden alle. Tämä mahdollisti tutkimustulosten järjestelmällisen esittämisen. Aineiston keruu ja analysointivaiheessa huolehdin myös oikeanlaisesta tietojen säilyttämisestä sekä lopuksi niiden tuhoamisesta.

Tutkimuksen tulosten pitää olla luotettavia. Yksiselitteistä ohjetta ei kuitenkaan ole laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa. Tutkijan perustelut tutkimukselle ovat avainasemassa. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan sanoa luotettavuuden olevan tutkijan arvioinnin ja näytön varassa. (Kananen 2014, 145-146.) Opinnäytetyöhön muodostunut teoreettinen viitekehys tuki tutkimuksen etenemistä ja tutkimustulosten tulkintaa. Voidaan todeta tutkimuksen teorian ja haastattelun nivoutuneen hyvin yhteen, jolloin tutkimustulosten tulkinta oli sujuvaa ja tutkimuksen tavoitteisiin pääseminen mahdollista. Koen tutkimuksen sujuvaan etenemiseen vaikuttaneen jo alussa tarkasti ja suunnitelmallisesti toteutettu tutkimussuunnitelma, joka mahdollisti tutkimuksen laadullisen toteutuksen ja vastausten saamisen tutkimuskysymyksiin.

Tutkimuksessani ei ollut tarkoitus saada laajasti yleistettävää tietoa lapsen erityisherkkyyden ilmenemisestä ja tukemisesta vaan tavoitteena oli saada yksittäisiltä varhaiskasvatuksen ammattilaisilta henkilökohtaisia ja ainutlaatuisia näkemyksiä sekä kokemuksia lapsen erityisherkkyydestä. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten kokemukset ja ajatukset lapsen erityisherkkyyden ilmenemisestä ovat yksilöllisiä, joten niitä ei voi yleistää kaikkiin lapsiin. On kuitenkin huomioitavaa, että erityisherkkyyden tunnuspiirteet ovat olemassa, mutta niiden ilmeneminen ja voimakkuus ovat hyvin yksilöllisiä. Tässä tutkimuksessa vastauksista ilmeni samoja aiheita kuin tutkimuksen teoriaosuudessaakin. Tuloksissa ilmenee, että vastaukset ovat sidoksissa teoreettiseen viitekehykseen.

6 Tutkimuksen tulokset

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää varhaiskasvatuksen ammattilaisten näkökulmasta erityisherkkyyden ilmenemistä ja erityisherkkään lapsen tukemista varhaiskasvatuksessa. Tarkoituksena oli haastatella kolmea lastentarhanopettajaa, jotka työskentelivät tai olivat työskennelleet 3-6 -vuotiaiden kanssa. Tutkimuksen kysymyksiä oli: Miten lapsen erityisherkkyyys ilmenee varhaiskasvatuksessa? Miten erityisherkkää lasta tulisi tukea, jotta lapsella olisi turvallinen ja hyvä olo varhaiskasvatusympäristössä? Vastausten saamiseksi tutkimuskysymyksiin oli haastatteluita varten tehty haastattelurunko, jossa haastattelu oli jaettu eri teemoihin. Teemat olivat erityisherkkä lapsi, lapsen erityisherkkyyden huomioonottaminen ja lapsen yksilöllinen huomioiminen. Jokaisen teeman alle oli listattu valmiiksi kysymyksiä sekä asiasanoja tukemaan haastatteluita.

Tutkimuksen haastatteluita varten otettiin yhteyttä sähköpostitse Helsingin kaupungin 12 päiväkodinjohtajaan. Haastattelun ajankohdan sopimisen jälkeen haastateltaville lähetettiin sähköpostitse lyhyt kuvaus erityisherkkyydestä sekä haastattelurunko (Liite 2) valmiiksi ennen haastattelua. Lastentarhanopettajien haastattelut tapahtuivat kolmessa eri päiväkodissa yksilöhaastatteluina. Jokainen haastattelu kesti noin 30-45 minuuttia. Haastattelut nauhoitettiin ja haastattelun aikana tehtiin myös muistiinpanoja. Haastattelun tuloksia esitetään seuraavassa haastatteluteemoittain. Tuloksissa käytetään haastateltavista nimiä: Lto1, Lto2 ja Lto3. Opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin vastataan johtopäätökset -osiossa.

6.1 Erityisherkkyyden ilmeneminen

Erityisherkkyyden aiheena oli jollekin haastateltavalle tutumpi kuin toiselle. Kaikki haastateltavat olivat kuitenkin kuulleet käsitteen erityisherkkyyden aikaisemmin ja jokaisella oli kuvaa erityisherkkyydestä aiheena. Lto3 koki, että erityisherkkyyttä pidetään tänä päivänä muotisana-

na, jonka turvin halutaan diagnosoida jokaista. Lto3 piti kuitenkin hyvänä, että ominaisuudelle on tullut nimi, jota käytetään.

”Koska sellaisia lapsia on ollut aina ja niistä on vaan sanottu aina, että se on vaan niin herkkä, nimenomaan vaan niin kun se olisi jokin vaan asia vaikka se ei ole ollenkaan.” Lto3

Erityisherkkyyden piirteitä kuvaillessa haastateltavat kertoivat lasten olevan herkkiä tunne-elämältään. Tunneherkkyyden katsottiin ilmenevän lapsista esimerkiksi erityisenä herkkyytenä niin pettymyksissä kuin innostumisissakin. Lto2 kuvaili erityisherkkää lasta hyvin tuntevaksi ja emotionaalisesti hyvin virittäytyneeksi.

Yhtenä piirteenä haastatteluista kävi ilmi lapsen ihotuntemukset. Haastateltavien mielestä tämä ilmenee esimerkiksi herkkyytenä erilaisten vaatteiden materiaalille tai niissä oleville saumoille sekä aikuisen tai toisen lapsen kosketukselle. Haastateltavien mielestä erityisherkkä lapsi reagoi myös ulkopuolisiin ärsykkeisiin helpommin ja voimakkaammin kuin muut lapset. Ulkopuolisten ärsykkeiden katsottiin vaikuttavan lapsen toimintaan tosi paljon, niin positiivisesti kuin negatiivisestikin, esimerkiksi äänet voivat vaikuttaa herkästi lapsen keskittymiseen leikeissä tai muissa toiminnoissa.

Erityisherkan lapsen piirteenä katsottiin olevan myös tarkkailijan rooli. Tämä ilmenee siinä, että lapsi haluaa ensin katsoa, mikä on tilanne, ennen kuin saattaa lähteä toimintaan mukaan. Erityisherkkyyden piirteiden ilmenemisessä katsottiin myös olevan eroavaisuuksia. Lto2 koki, että arjessa jollain toisella lapsella piirteet voivat ilmetä vielä vahvemmin kuin toisella erityisherkällä lapsella. Haastateltavien mukaan erityisherkkyys on tunnistettavissa lapsista.

Haastateltavilla on ollut samankaltaisia kohtaamisia erityisherkkyydestä työssään. Erityisherkkyys ilmenee monessa erilaisissa tilanteissa hoitopäivän aikana. Haastatteluissa tuotiin ilmi erityisherkan lapsen emotionaalisuuden piirrettä. Lto2 mukaan tämä voi näkyä esimerkiksi etenkin pienemmällä lapsella eroahdistuksena. Lapsi on itkuinen ja voi takertua vanhempiensa heidän tuodessaan lasta hoitoon. Eräiden haastateltavien mielestä erityisherkällä lapsella ilmenee tunnetason herkkyydessä siis voimakkaitakin kokemuksia. Lto3 mukaan jonkin asian mennessä huonommin, lapsen maailma voi romahtaa ja reagointi voi näkyä voimakkaasti lapsesta. Lapsi voi olla hyvinkin herkkä pettymyksille, toisaalta hänen innostuessaan jostain, innostus myös on hyvin voimakasta, jolloin lasta voi joutua toppuuttelemaankin. Lto3 kertoi myös tilanteesta, missä erityisherkkä lapsi oli pahoittanut mielensä hyvinkin voimakkaasti, koska toinen lapsi heidän keskustellessaan oli puhunut hänen puheensa päälle. Hän koki loukkauksena, että kesken hänen lauseensa toinen aloittaa puhumaan. Eräissä haastatteluissa tuotiin esille myös herkkyyys ulkopuolelta tulevalle viestille. Haastateltavien mukaan lapsi on hyvin herkkänä jos esimerkiksi aikuinen arvioi lapsen jotain asiaa. Lto3 koki, että se, miten kas-

vattaja jostain asiasta lapselle sanoo, voi vaikuttaa lapseen hyvinkin henkilökohtaisesti ja vakavasti, jos aikuinen ei osaa säädellä oman viestinsä antamista.

”Lapset ovat herkkiä sille, miten tiukasti sanotaan.” Lto3

”Jollekin pitää sanoa tosi tiukasti et ymmärtää et sä voi heittää hiekkaa toisen päälle kun toista voi sattua ja toiselle taas pitää sanoa sillee et ethän heitä, silloin voi käydä köpelösti. Muuten lapsella voi mennä pilalle koko ulkoilu ja hän kokee ettei voi enää leikkiä ollenkaan ja toi aikuinen ei tykkää musta kun olen heittänyt.” Lto3

Lto1 kertoi, että on tilanteita, joissa erityisherkkä lapsi on jäänyt pohtimaan ja murehtimaan jotain päivän aikana tapahtunutta vielä kotonakin. Lasten välillä on voinut olla päivän aikana esimerkiksi erimielisyyksiä. Nämä tilanteet saattavat tulla esiin vasta vanhempien kertoessa siitä seuraavana päivänä.

”Asia on voitu käsitellä edellisenä päivänä ja kasvattajista on tuntunut, että lapsetkin ovat olleet ok asian kanssa ja se on käsitelty loppuun. Mutta tulee ilmi, että asiassa mukana ollut toinen lapsi on jäänytkin miettimään asiaa kotona.” Lto1

Lto3 toi haastattelussaan ilmi esimerkkinä lapsen kosketusherkkyydestä. Lapsi koki haastateltavan mukaan epämiellyttävänä niin sanotun kevyen kosketuksen. Jos lasta esimerkiksi silittelii, lapsi ei kestänyt sitä. Lapsi koki mieluisammaksi niin sanotun painelemisen. Hänestä pidettiin tällöin paremmin kiinni, esimerkiksi nukuttamistilanteessa pajattiin kunnolla. Lto1 haastattelusta ilmeni lapsen herkkyys myös toisten lasten kosketukselle. Toisten lasten tullessa ihan lähelle, erityisherkkä lapsi vetäytyi. Erityisherkkä lapsi koki epämiellyttäväksi tilanteet, koska ei halunnut, että hänen kosketaan. Haastatteluissa kerrottiin myös erityisherkan lapsen tuntemuksista pukemisessa. Erityisen herkillä lapsilla on todella tarkkaa, miten vaatteet laitetaan, koska lapsella on herkkä ihotuntemus.

”Aikuinen voi olla mielestään laittanut lapselle vaatteen hyvin, mutta lapsi voi kokea, että lahje on vieläkin huonosti.” Lto1

”..se sukka ja puntti pitää olla niinku just, ei yhtään rullalla ja monta kertaa pitää laittaa sukka, puntti, ja kenkä ja mikään ei saa tuntua miltään...lapsi voi pukemisessa laittaa lapsen tietyllä tavalla, ja ovat hyvin tarkkoja siitä miten vaatteet pitää olla esimerkiksi paita aina housujen päällä, eikä ikinä housujen alla.” Lto3

Erityisherkillä lapsilla todettiin olleen myös ruoista voimakkaita maku- ja hajukokemuksia. Tällöin lapsi ei ole pystynyt syömään tiettyjä ruokia niiden koostumusten vuoksi. Ruoka on tuntunut epämiellyttävältä suussa tai lapsi on kokenut tietyn ruoan hajun liian voimakkaana ja epämiellyttävänä.

Haastatteluissa ilmeni erityisherkkien lapsien kokeman ääniherkkyyden. Lapsi voi reagoida laittamalla kädet korville tilanteissa, missä äänenkäyttö kovenee. Tämä ilmenee esimerkiksi laulu- tai jumppatuokioissa, missä laitetaan musiikkia soimaan. Erityisherkkä lapsi saattaa tykätä musiikista, mutta on erityisen herkkä sen voimakkuudelle. Toisaalta lapsi ei välttämättä siedä musiikkia ollenkaan. Hän voi reagoida omalla äänenkäytöllään tai vetäytymällä tuokioista pois.

”...kerran oli laulua ja musiikkia isossa jumppasalissa ja silloin lapsi kieltäytyi jumppaamasta, kun se musiikki oli liian kovalla.” Lto2

On myös huomattu, että erityisherkillä lapsella voi olla vaikeaa keskittyä toimintoihin myös muiden ympäristön ärsykkeiden vuoksi. Erityisherkkä haluaa esimerkiksi leikkiä mieluummin rauhallisissa ja hiljaisissa paikoissa kuin isoissa ryhmissä. Lto2 kertoi esimerkin siirtymätilanteesta, jossa paikalla on enemmän lapsia. Tällöin aikuisen voi olla mahdotonta pysähtyä ja jäädä keskustelemaan yhden lapsen kanssa syvällisemmin jostain hänen asiastaan. Tämänkaltaisessa tilanteessa, missä joudutaan rajaamaan keskustelua tai huomion antaminen jää vähän vähemmälle, erityisherkkä lapsi voi yrittää kuitenkin omia aikuisen menemällä viereen ja aloittamalla keskustelun jostain yksityiskohdasta. Haastateltavan mielestä erityisherkkässä lapsessa voi ilmetä tiettyä itsekkyyttä tällaisissa tilanteissa tai vain taitamattomuutta nähdä tilannetta. Haastateltava koki kuitenkin, että erityisherkkä lapsi tarvitsee emotionaalisuutensa vuoksi enemmän aikuista etenkin tilanteissa, missä on isoja ryhmiä.

Eräs haastateltava koki erityisherkillä lapsella olevan enemmän niin sanottua omaehtoisuutta, jolloin lapselle on hyvin tärkeää, että asiat menevät tietyllä tapaa.

”Jotkut koodit tarkoittavat tiettyjä asioita elikkä semmoinen et aina se aikuisen ehdottama tai mikä tahansa asia niin se ei välttämättä ole sama kun se lapsen oma ajatus tehdä joku asia niin joutuu aika paljon neuvottelemaan lapsen kanssa. Koska se on jo ajatellut jonkun asian et hän tekee tai toimii ja valitsee leikin. Ja jos se onkin aikuisen valitsema, niin joutuu neuvottelemaan.” Lto2

Haastateltava koki, että kaikki uudet tilanteet ja muutokset päivän aikana ovat erityisherkkäle lapselle vaikeita. Tämä ilmenee yleensä lapsen vetäytymisenä tai arkuutena. Erityisherkkä

lapsi tarvitsee haastateltavan mukaan enemmän aikaa myös tutustuakseen ja tottuakseen erilaisiin muutoksiin, niin uuteen toimintaan kuin uuteen ryhmäänkin.

Kaikki haastateltavat kokivat, että päiväkotiympäristöllä on merkittävä vaikutus erityisherkkään lapseen. Ympäristöllä voi olla niin positiivisiakin kuin negatiivisiakin vaikutuksia. Haastateltavien mukaan päiväkodissa on niin paljon ärsykejä, että se voi olla hyvinkin stressaavaa erityisen herkälle lapselle. Haastatteluissa koettiin yhdeksi merkittäväksi tekijäksi päiväkodissa olevan melun. Se voi olla hyvinkin raskasta lapselle, joka on herkkä äänelle. Erityisherkan lapsen katsottiin kokevan voimakkaasti asiat. Etenkin ryhmätilanteissa, missä on paljon lapsia ja leikkejä, erityisherkkä lapsi kokee ärsykkeet voimakkaina. Lto1 kertoi, ettei aikuiset välttämättä aina näe sitä, mitä lapsi kokee ryhmässä, eikä erityisherkkä lapsi tuo sitä esille. Samalla asia voi kuitenkin kuormittaa erityisen herkkää lasta tosi pahasti.

”Miten ympäristö vaikuttaa tähän lapseen, niin kyllähän se vetäytyminen näkyy.. kun selkeästi niin kun sitä meteliä ja ääntä on niin paljon ja niin kun sitä massaa ympärillä, samassa tilassa on paljon leikkijöitä. Pyritään vaikuttamaan siihenkin ja huomioida.” Lto2

Erästä haastattelusta kävi ilmi, että kasvattajat olivat päiväkodissa suunnitelleet ja toteuttaneet lasten avustuksella rauhallisen paikan, mihin jokainen saisi mennä vuorollaan yksin, kun haluaa olla rauhassa. Tällöin kukaan ei saisi häiritä häntä. Koska päiväkodissa on paljon ääntä ja liikettä isoissa ryhmissä, päiväkodissa oli koettu tärkeäksi kehittää tällainen paikka. Lapset saivat osallistua paikan tekemiseen ja koristeluun. Tämä mahdollisti myös sen, että lasten mielestä sinne on mieluisaa mennä.

Haastatteluissa korostettiin myös kasvattajien roolin tärkeyttä ympäristön vaikutuksesta lapseen. Lto3 koki ympäristöllä olevan positiiviset vaikutukset, jos kasvattajat ovat omistautuneita työssään. Haastateltava koki myös, että jos kasvattaja ei ole sitoutunut ja omistautunut kasvattamiselle, sillä voi olla vakavatkin vaikutukset. Haastateltavan mielestä aikuisen ymmärrys lapsen eri herkkyyksiä kohtaan on tärkeää, sillä lapsi muistaa kokemansa ja vaikutukset voivat ulottua pitkälle lapsen elämässä.

”Jos ei ymmärrä sitä lasta niin se voi olla ihan kauheeta lapselle.” Lto3

”Hyvin suunniteltu ja toteutettu toimintaympäristö vapauttaa herkkänkin lapsen et kyllä se vaikuttaa lapseen.” Lto2

6.2 Lapsen erityisherkkyyden kohtaaminen ja tukeminen

Haastateltavilta kysyttiin erityisherkan lapsen huomioimisesta päivän aikana. Haastateltavilta haluttiin saada tietoa siitä, miten he kohtaavat erityisherkan lapsen ja miten heidän mielestään tulisi tukea lapsen päivää. Näihin kysymyksiin vastatessaan haastatteluissa korostui kasvattajan roolin tärkeys.

Haastateltavien mielestä jokaisen lapsen kohdalla tulee kasvattajan olla sensitiivinen. Hänen täytyy ymmärtää ja aistia lasta.

”Se on tärkeä kasvattajan ymmärtää, että toi lapsi on erityisherkkä.”

Kuunteleminen nousi tärkeäksi tekijäksi kysyttäessä erityisherkan lapsen kohtaamisesta. Lto2 toi esille kasvattajan herkkyyden kuunnella lasta; se, mitä lapsi kertoo on kuunneltava. Jos lapsen asia vaatii enemmän aikaa, hänen kanssaan olisi hyvä sopia esimerkiksi hetkestä, jolloin lapsi voi jutella lisää. Kasvattajan tulisi aina olla lapsen saatavilla sekä samalla luoda lapselle turvallisuuden tunne siitä, että on lasta varten päivän aikana. Näin olisi mahdollista löytää luottamus erityisherkan lapsen ja kasvattajan välille.

”Lapsella olisi varma tunne siitä, et se aikuinen on se, joka huolehtii sen lapsen päivästä.”

Lto2

Eräässä haastattelussa korostui positiivisen pedagogiikan merkitys. Kasvattajan antaessa ohjeita, kieltäessä tai korjatessa jotakin asiaa, ne tulevat positiivisuuden kautta. Haastateltava koki, että kun erityisherkällä lapsella on positiivisia kokemuksia asioista, lapsi uskoo selviävänsä. Tämän haastateltava koki tärkeimmäksi asiaksi erityisherkan lapsen kohtaamisessa.

”Just erityisherkälle lapselle positiivinen pedagogiikka on erittäin hyvä ja toimiva ja kannustava, että hän saa itsellensä semmoisia käytännön kokemuksia että minä selviän tämän minun piirteeni kanssa. Vaikka tapahtuu mitä vaan, minä kyllä selviän vaikka tältä tuntuu1kin.” Lto3

Kaikki haastateltavat pitivät hyvin tärkeänä erityisherkan lapsen tukemisessa ennakointia. Haastateltavat kokivat, että erityisen herkälle lapselle on tärkeää tietää, mitä tulee tapahtumaan seuraavien päivien aikana. Koska lapsi reagoi voimakkaasti ulkopuolisiin ärsykkeisiin ja erilaisiin muutoksiin etenkin uusiin tilanteisiin arjessa, tällöin pystytään ennakkoinnilla vähentämään lapsen kuormittumista. Lto2 kertoi, että esimerkiksi seuraavan viikon ohjelma voidaan lähettää vanhemmille hyvissä ajoin maililla. Tämä käytäntö on koettu hyväksi, etenkin erityisen herkan lapsen perheissä. Perhe voi yhdessä etukäteen tutustua ja jutella tulevas- ta lapsen kanssa.

”Lapsi tietää jo tullessaan päiväkotiin, mitä siellä tapahtuu.” Lto2

”Jos tulee olemaan jotain poikkeavaa, lapselle voi jo etukäteen kahdestaan pohjustaa asiaa.” Lto1

Lto2 mukaan tietty rytmi helpottaa erityisherhän lapsen päivää, joten tärkeää on huomioida jatkuva arjen struktuuri: selkeä rytmi, selkeä ryhmä sekä aikuisten selkeät tehtävät, missä kukin on milloinkin. Tällöin lapsi esimerkiksi tietää kuka nukuttaa ja milloin, sekä kuka on aamu- ja välivuorossa. Haastateltava koki edellä mainittujen olevan turvatekijöitä lapsen päivässä. Haastatteluissa koettiin myös, että lapsen ympärillä on hyvä olla erilaisia tukevia tekijöitä. Kuvien käytön tärkeyttä arjessa korostettiin haastatteluissa. Kuvien koettiin tukevan kaikkia lapsia, mutta etenkin erityisen herkän lapsen päivää. Viikon ohjelma sekä päivittäin tehtävät yksittäiset tehtävät ovat laitettu seinille esille kuvin. Kuvien avulla ennakoitaan tulevia tapahtumia sekä päivän toiminnot on pilkottu kuvin, jotta lapsi tietää, mitä missäkin vaiheessa tehdään. Jokaisessa haastattelussa korostettiin pienryhmässä toimimisen tärkeyttä. Haastateltavat kokivat, että etenkin erityisen herkälle lapselle on hänen tukemisen kannalta tärkeää mahdollistaa pienryhmässä toimiminen. Tällöin pystytään vaikuttamaan ympärillä olevien ärsykkeiden aiheuttamaan kuormitukseen vähentävästi.

Erään haastateltavan mukaan ohjatuissa tilanteissa on hyvä ottaa huomioon esimerkiksi musiikin käyttö ääniherkkyyden vuoksi. Leikkejä ohjatessa haastateltava koki, että toisinaan on hyvä suunnitella leikkejä, missä toimitaan pareissa tai pienissä ryhmissä. Jos lapsi on herkkä kilpailemiselle, näin lapsi oppisi pienin askelin pettymyksiä.

”Ohjatussa tilanteessa esimerkiksi jumppasalissa laitetaan sen musiikin päälle tai otetaan rummun ja rummutat niin pitää ajatella, jos ryhmässä on joku joka on herkkä äänille. Samaten liikuntaleikeissä... toiset kokee voimakkaasti häviämisen tai epäonnistumisen, niin otetaan toisenlaisia leikkejä eli pienin askelin.” Lto3

Eräissä haastatteluissa tuotiin esille ajan antamisen tärkeyttä. Lto2 koki, että erityisherhät lapset saattavat tarvita enemmän kuin muut lapset huomiota ja keskusteluaikaa kasvattajan kanssa. Tällöin asia huomioidaan siten, että aina kun löytyy pienikin hetki, siihen tartutaan ja pyritään antamaan lapselle keskusteluaikaa, jos siihen on tarvetta.

”...antaa sitä aikaa ja rauhaa ja se on tärkeintä että kaikki aikuiset tiedostavat sen .” Lto1

Ajan antaminen erityisherhälle lapselle koettiin myös muissa arjen tilanteissa tärkeäksi. Lto1 mielestä lasta ei saisi painostaa ja hoputtaa etenkin tilanteissa, minkä lapsi voi kokea isoksi ja vaikeaksi. Haastatteluissa ilmeni, että näitä tilanteita erityisherhälle lapselle ovat esimer-

kiksi kaikki uudet asiat ja suunnitelmien muutokset sekä myös siirtymätilanteet. Eräs haastateltava koki, että kasvattajankin on paneuduttava niihin tilanteisiin, että on niissä tilanteissa erityisherkin lapsen kanssa ja häntä varten.

”...se mitä lapsi kertoo, pitää kuulla.” Lto2

”Pukiessa ei auta ruveta sanomaan ihan sama miten tämä puntti on, nyt se on hyvin vaan pitää kuunnella lasta ja tehdään miten hän on toivonut et miten se puntti laitetaan.” Lto3

”Jos pelottaa jokin uusi tilanne niin mieluummin yrittää rohkaisemalla tai houkuttelemalla saada lapsi mukaan, kun yrittämällä patistaa että olepa reipas ja mene.” Lto1

Yhdessä haastattelussa tuli esille myös asteittainen eteneminen erityisherkin lapsen kanssa toimimisessa. Lto3 toi esille esimerkkinä pukeutumisen, jossa lapsen kanssa on tärkeää edetä niin sanotusti yksi vaate kerrallaan kuin käskemällä laittamaan vaatteet päälle. Tällöin lapsen on koettu keskittyvän pukemiseen paremmin ja pukeminen on onnistunut, kun edetään pala kerrallaan ja siihen annetaan aikaa. Lto3 haastateltava koki myös pukeutumisen onnistuvan erityisherkillä lapsella paremmin, kun pukemassa ei ole paljon muita lapsia samanaikaisesti. Tällöin ympärillä oleva hälinä ei kuormita erityisherkkää lasta niin paljon ja hän pystyy keskittymään paremmin omaan toimintaan, kun saa myös enemmän aikuisen huomiota.

”Kun mennään pala kerrallaan ja sä jaksat sitä asiaa tehdä niin silloin se onnistuu.” Lto3

”Kun tilanne menee hyvin ja erityisherkkä lapsi on tyytyväinen se on onnellinen ja ei tarvinnut tulla siitä hirveetä pahaa mieltä.” Lto3

”Se on niin kuin kanan munan heittäisi lattialle pirstaleiksi ja sen kokoaminen kestää kauhean kauan joten mennään niin kun peruna kerrallaan.” Lto3

Lto3 toi esille, miten tärkeää erityisherkillä lapselle on harjoitella toimimista omien piirteiden kanssa esimerkiksi sanoittamalla niitä tunteita ja asioita. Haastateltava koki, että tällä voidaan tukea erityisherkin lapsen itsesäätelyä.

”Sanoittamalla tilanteita, esim. pettymys, niin siitä keskusteltiin ja asioita selitettiin hänelle että tämä johtui tästä ja tämä tästä.” Lto3

”Erityisherkkyyden piirre ei lähde, mutta pystyy sellaisella itsesäätelyllä säätelemään sitä mitä sä niin ku kestät.” Lto3

Erityisherkan lapsen vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä korostui molemminpuolinen avoimuus. Eräissä haastatteluissa koettiin erityisen tärkeäksi se, että vanhemmat jo hoitosuhteen alussa kertoisivat ja toisivat esille lapsen piirteitä, koska vanhemmat tuntevat lapsensa ja heillä on se tieto. Näin pystyttäisiin sopimaan tietyt toimintatavat, jotka tukisivat erityisherkan lapsen päivää. Haastatteluissa koettiin, että tiedonkulku ja yhteiset pelisäännöt päiväkodissa ja kotona on tärkeää.

Lto2 toi esille, miten tärkeää on olla erityisherkan lapsen päivästä jokin kommentti. Vanhemmat haluavat tietää lapsensa päivästä ja tämä tukee myös heitä, koska tietävät miten lapsella on sinä päivänä mennyt. Vanhemmille on hyvä kertoa, onko lapsi esimerkiksi ollut mukana jossain leikissä. Päivästä kertominen on tärkeää myös siltä osin, että vanhemmat voivat kannustaa lasta ja jutella esimerkiksi leikistä tai muuten päivästä lisää kotona.

Lto3 koki tärkeäksi jaksamisen korostamisen erityisherkan lapsen vanhemmille. Haastateltava koki, että tärkeää on myös vanhempien tiedostaa, että tietyt piirteet vaativat enemmän ja tällöin on hyvä myös antaa palautetta vanhemmille, jos jokin on erityisesti onnistunut päivän aikana. Samalla hyvän palautteen on katsottu auttavan vanhempia toimimaan lapsen kanssa ja kannustamaan lasta kotona. Haastateltavan mielestä vanhempien kannustaminen ja rohkaiseminen on tärkeässä asemassa lapsen tukemisessa. Vanhemmat välttyisivät tällöin suojelemasta lasta liikaa estämällä lasta kokeilemasta ja ottamasta haasteita vastaan erityisherkkyytensä vuoksi.

6.3 Lapsen yksilöllinen huomioiminen

Lapsen yksilöllinen huomioiminen koettiin toteutuvan haastateltavien mukaan yleisesti ottaen hyvin päiväkodeissa. Yksilöllisessä huomioimisessa korostuivat lapsiryhmä ja sen ohjaaminen sekä työyhteisön sitoutuneisuus sekä avoimuus toiminnassa.

Haastateltavat korostivat pienryhmässä toimimisen tärkeyttä, jolloin he kokevat, että lapsi tulee ihan eri tavalla huomioituksi, kun taas ohjatessa koko ryhmää. Päiväkodeissa pyritäänkin suurimmaksi osaksi toimimaan pienryhmissä. Lto3:n mukaan isompaa ryhmää ohjatessa kasvattajan tulisi huomioida toimintaa aloittaessa minkä tyyppisiä lapsia ryhmässä on sekä miten aloitteita lapsiryhmästä tulee. Kasvattajan tulisi olla tarkkana aistiessaan lasten aloitteita ja valitessaan toimintatapoja, jotta ne olisivat kaikille lapsille suotuisat.

”Huomioidaan, kuunnellaan ja kohdellaan sillä tavalla lasta kuin se tarvii. Toisille riittää, että sanot ryhmässä näin ja toinen vaatii toisella tavalla.” Lto3

Eräissä haastatteluissa korostettiin työyhteisön avointa keskustelua ja sitoutumista työhön, jotta lapsen yksilöllinen huomioiminen päiväkodissa onnistuu. Päiväkodeissa mietitään jokaisen lapsen mukaan toimintatapoja ja miten niitä toteutetaan arjessa. Lto1 koki, että työyhteisössä on tärkeää sopia yhdessä toimintatavoista, jotta ne olisivat kaikilla samanlaiset. Tällä vältyttäisiin siltä, ettei toiminta tapahtuisi vain jonkun kasvattajan osalta. Haastateltavan mukaan henkilökunnan taito arvioida ja suhtautua lapseen vaikuttaa merkittävästi siihen, miten lapsi tullaan yksilöllisesti huomioimaan.

”Tämä vaatii työyhteisöltä keskustelua siitä, että tämän lapsen kohdalla toimitaan tällä tavalla...lapsella on jokin tarve ja se vaatii siihen tietynlaisen jutun.” Lto1

”Jos asiat ei lutviudu ja on vähän hankalaa niin sitten keksitään jokin toinen ratkaisu. Että se lapsi olisi hyvinvoiva.” Lto2

Jos lapsi tarvitsee erilaisia järjestelyjä asioissa, jotkut haastateltavat kokivat, että on tärkeää myös kertoa muille lapsille, miksi näin tehdään. Haastateltavien mukaan lapset kyllä hyväksyvät tilanteen, kun heille kertoo asiasta ja tällöin vältytään epäoikeudenmukaisuuden tunteuksista ja mahdollisilta kiusaamistilanteilta.

”Lapsilla itsellään on se samanlaisuuden vaatimus ja oikeudenmukaisuus, että miksi kun kaikilla pitää olla saman lailla. Lapset ymmärtää kun heille sanoo että toinen vasta opettelee vielä tätä asiaa.” Lto1

Haastatteluiden lopuksi haastateltavilta kysyttiin vielä ajatuksia siitä, miten yksilöllinen tukeminen heidän mielestään vaikuttaa lapseen. Yksilöllisen tukemisen toteutuessa, haastateltavat kokivat sillä olevan paljon merkitystä lapsen kannalta. Lto1 koki yksilöllisen tukemisen lisäävän hoitopäivien aikana lapsen hyvää oloa ja turvallisuuden tunnetta. Lapsi kokee, että on hyvä sellaisenaan, eikä häneltä vaadita jotain, mihin hän ei pysty tai kokee epämiellyttäväksi. Kun lasta tuetaan yksilöllisesti lapsen tarpeiden ja kehityksen mukaisesti, Lto2 koki, että se vaikuttaa positiivisesti lapsen itsetunnon kasvamiseen ja minäkuvan vahvistumiseen.

”Sosiaaliset taidot vahvistuu, kaverisuhteet vahvistuu ja kun ympäristö on turvallinen, niin lapsella on hyvä kasvaa siinä.” Lto2

7 Johtopäätökset

Tutkimusaineisto oli kokonaisuudessaan kattava ja tutkimuskysymyksiin liittyviin teemoihin haastatteluissa saatiin vastauksia. Haastateltavien lastentarhanopettajien vastauksissa ilmeni selvästi yhdistäviä tekijöitä, ja jotkut vastaukset selvästi täydensivät toisiaan. Vastauksissa

tosin oli myös eroavaisuuksia, mitkä ilmenivät esimerkiksi vastausten laajuudessa, tarkkuudessa tai asioiden painottamisessa. Tosin haastatteluihin saadut vastaukset olivat luonnollisestikin erilaisia, koska haastattelut olivat yksilöhaastatteluja ja jokainen haastateltava kertoi omia näkemyksiään ja kokemuksiaan haluamassaan laajuudessa lapsen erityisherkkyydestä. Vastauksiin vaikutti myös haastateltavan tietoisuus erityisherkkyydestä käsitteenä. Yksittäisissä vastauksissa ei ilmennyt ristiriitaisuuksia keskenään ja vastaukset kulkivat kokonaisuudessaan saman tapaisina ajatuksina.

Tutkimusaineistossa olevista vastauksista välittyi myönteinen kuva haastateltavien ymmärryksestä tutkittavaa aihetta kohtaan. Tutkimustuloksissa ilmeni vastaavanlaisia asioita, kuin tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä on käsitelty. Kaksi haastattelukysymystä käsitteli erityisherkkyyden piirteitä ja niiden ilmenemistä, ja ne nivoutuivat yhteen teorian kanssa. Muut kysymykset koskivat kasvattajan näkökulmasta erityisherkin lapsen tukemista ja yksilöllistä huomioimista varhaiskasvatuksessa. Vastauksissa ilmenneet haastateltavien käytännön kokemukset erityisherkkyydestä toivat konkreettisemmin esiin asioita erityisherkestä lapsesta varhaiskasvatusympäristössä.

Tutkimuskysymyksinä olivat miten lapsen erityisherkkyyys ilmenee varhaiskasvatuksessa ja miten erityisherkkää lasta tulisi tukea, jotta lapsella olisi turvallinen ja hyvä olo varhaiskasvatusympäristössä. Seuraavissa kappaleissa tuodaan ilmi vastauksia tutkimuskysymyksiin.

Lapsen erityisherkkyyden piirteistä ja niiden ilmenemisessä haastateltavien vastaukset olivat hyvinkin yhteneväisiä. Lapsen erityisherkkyyden piirteitä katsottiin tulevan esille tunneherkkyytenä eli emotionaalisuutena, reagoitina ulkopuolisiin ärsykkeisiin, asioiden pohtimisena ja tarkkana havainnointikykyinä.

Haastatteluissa todettiin erityisherkkyyden piirteiden ilmenemisessä ja niiden voimakkuudessa olevan eroja lasten välillä. Tämä tuli esille myös haastateltavien kertomista kokemuksista. Tutkimuksessa ilmeni, että erityisherkillä on tunnistettavissa samoja tunnuspiirteitä, mutta se miten lapsi reagoi asioihin ja kokee asiat, on yksilöllistä. Erityisherkkyyys on lapsen yksi ominaisuus, joten erityisherkit lapset ovat erilaisia. Mattila (2010, 60-61.) painottaakin sitä, ettei yksi ominaisuus määritä lapsen koko persoonaa. Vaikka herkkyyys vaikuttaakin erityisherkin lapsen persoonallisuudessa, lapsella on myös muita persoonallisuuden piirteitä sekä temperamentti. (Satri 2015, 38-39.) Heiskasen (2015.) mukaan herkkyyden alueet korostuvat vahvemmin lapsilla juuri siksi, koska heillä ei ole kokemusta elämästä eivätkä he pysty suojelemaan itseään ympäristön ärsykkeiltä.

Tutkimuksen tuloksissa esille tulleet lastentarhanopettajien ajatukset työssä kohdatusta erityisherkkyydestä ja sen ilmenemisestä päiväkodeissa olivat samankaltaisia. Lapsen erityis-

herkkyyden katsottiin ilmenevän voimakkaana tunneherkkyytenä. Lapsen todettiin kokevan niin myönteiset kuin kielteisetkin asiat hyvin voimakkaasti. Vuorovaikutustilanteissa erityisherkkyyks ilmenee herkkyytenä ulkopuolelta tulevalle viestille sekä asioiden syvällisenä pohtimisena tilanteiden jälkeen. Poikkeavissa ja lapsimäärältään suurissa tilanteissa erityisherkan lapsen koettiin hakevan aikuiselta huomiota ja turvaa. Erityisherkkyyden todettiin ilmenevän lapsessa tarkkailemisena, vetäytymisenä ja arkuutena uusissa tilanteissa ja muutoksissa. Haastatteluisa todettiin lapsen erityisherkkyyden ilmenevän myös aistisherkkyyksinä. Erityisherkan lapsen koettiin olevan herkkä ympärillä olevalle melulle ja musiikin voimakkuudelle, toisten lasten tai aikuisen kosketukselle, tuntemuksille vaatteista sekä herkkyytenä hajuille ja tuntemuksille ruokien tietyistä koostumuksista.

Ahteen (2014.) mukaan erityisherkkyyttä ilmenee eri alueilla: fyysisenä, psyykkisenä, sosiaalisena ja kehollisena erityisherkkyytenä. Tässä tutkimuksessa on selvästi havaittavissa teoriassa ilmenneitä asioita. Tutkimuksen ja teorian pohjalta voidaan todeta päiväkodeissa ilmenevät lasten kokemat aisti- ja kehontuntemukset fyysisenä herkkyytenä, voimakkaat tunnekokemukset psyykkisenä herkkyytenä sekä kokemukset vuorovaikutustilanteissa sosiaalisena herkkyytenä. Tämän tutkimuksen mukaan voidaan todeta, että millä alueella lapsen luonnollinen herkkyyks korostuu, se on hyvin yksilöllistä. Aronin (2015, 71.) mukaan lapsen herkkyyks voi ilmetä sosiaalisissa tilanteissa tai keskittymisenä omaan sisäiseen maailmaansa. Jollain tavalla erityisherkkä piirteenä tulee lapsesta kuitenkin esille.

Koivunen (2009, 84.) kuvaa kuormittaviksi tekijöiksi varhaiskasvatuksessa muun muassa ison ryhmän, erilaisten lasten ja tunteiden kohtaamisen, suuren vuorovaikutusmäärän, kasvattajien vaihtuvuuden ja melun. Tässä tutkimuksessa tuli esille, että päiväkotiympäristöllä on merkittävä vaikutus niin positiivisesti kuin negatiivisestikin erityisen herkkään lapseen. Päiväkotiympäristössä olevien ärsykkeiden koettiin vaikuttavan stressaavasti erityisherkkään lapseen ja haastatteluisa korostui melu ja isossa ryhmässä toimiminen. Tutkimuksessa esille nousseet ärsyketekijät voivat johtaa erityisherkan lapsen vetäytymiseen ja kuormittumiseen. Haastatteluisa korostettiin kasvattajien roolin tärkeyttä ympäristön vaikutuksessa lapseen. Tutkimuksessa ilmi tulleen kasvattajan roolin voidaan todeta olevan tärkeässä asemassa, sillä työhönsä sitoutuneella kasvattajalla on yhteys ympäristön positiiviseen vaikutukseen.

Tutkimuksessa tärkeäksi tekijäksi erityisherkan lapsen kohtaamisessa muodostui aikuisen herkkyyks kuunnella lasta. Aikuisen halu ymmärtää ja olla lasta varten koettiin luovan turvallisuuden tunnetta lapselle. Tämän mahdollistaa luottamussuhteen muodostumisen kasvattajan ja erityisherkan lapsen välille. Satrin (2014, 111-113.) mukaan herkan lapsen kasvattamisessa korostuu juuri sensitiivisen lapsen ominaisuuden tietäminen ja ymmärtäminen. Ymmärtäminen ja luonteva suhtautuminen herkkyyteen korostuu erityisherkan lapsen kohtaamisessa. Yksi haastateltava koki positiivisella pedagogiikalla olevan myös tärkeä merkitys erityisherkan lap-

sen kohtaamisessa. Positiivisen kautta annetut ohjeet ja kiellot on huomattu vaikuttavan lapsen itsetuntoon myönteisesti. Keltikangas-Järvinen (2010, 17, 123.) kuvaakin itsetunnon rakentuvan ympäristöstä, kokemuksista ja kasvattajien suhtautumisesta lapseen. Itsetunto vaikuttaa lapsen koko olemukseen.

Erityisherkin lapsen tukemisessa tärkeimmiksi tekijöiksi haastatteluissa nousivat ennakointi ja erilaiset muut arkea tukevat tekijät. Muutokset, uudet tilanteet ja ulkopuoliset ärsykkeet kuormittavat erityisherkkää lasta, joten haastateltavien mukaan lapsen tietoisuus seuraavien päivien tapahtumista olisi tärkeää. Näin ollen myös jatkuvalla arjen struktuurilla koettiin olevan lasta tukeva merkitys. Satrin (2015, 64.) mukaan juuri tutut toistuvat toiminnot ja asiat ovat erityisherkin lapselle tärkeitä, koska jokainen muutos tuo lisää ärsykeitä lapsen työstettäväksi. Koivunen (2009, 62.) tuo myös esille strukturoidun päiväohjelman tärkeyttä turvallisuuden luojana ja levottomuuden vähentäjänä. Lapsen yksilöllinen tarve määrittää struktuurin määrän toiminnassa.

Tutkimustuloksissa korostui lapsen arkea tukevin tekijöinä kuvien käyttö, pienryhmässä toimiminen, kasvattajan lapselle antama aika ja kannustus, selkeät säännöt ja rajat ja asteittainen eteneminen eri toiminnoissa. Heiskanen (2015.) korostaakin kasvattajan roolia erityisherkin lapsen tukemisessa. Kasvattajan tulisi ymmärtää ja kannustaa erityisherkkää lasta, tukea erityisherkin lapsen arkea ja jaksamista sekä luoda hyväksyvä ja tasapainoinen ilmapiiri. Eräässä haastattelussa korostui erityisherkin lapsen tukeminen omien piirteiden kanssa toimimisessa. Tunteiden sanoittaminen ja niistä keskustelu koettiin auttavan lasta itsesäätelyssä. Lapsen kyky toiminnan ja tunteiden säätelyyn kehittyy asteittain. Tällöin kasvattajan on tärkeä Koivusen (2010, 50.) mukaan tukea lasta opettamalla hänelle tunteiden hallintaa ja ohjaamalla lasta toimimaan eri tilanteissa.

Tässä tutkimuksessa ennakointi todettiin olevan ohjaava tekijä kaikessa toiminnassa erityisherkin lapsen tukemisessa. Lapsen arkea tukevilla tekijöillä todettiin voivan myös ennakoida lapsen päivää sekä pilkkoa toimintoja erityisherkin lapsen päivässä. Tutkimuksessa ilmeni, että tukevien tekijöiden avulla voidaan pyrkiä välttymään isojen toiminta kokonaisuuksien ja ulkopuolisten ärsykkeiden aiheuttamalta kuormittumiselta, tukemaan erityisherkkää lasta toimimaan itsenäisesti, opettamaan häntä tunnistamaan omat voimavaransa ja säätelemään kuormittumistaan sekä mahdollistetaan erityisherkälle lapselle pienin askelin eteneminen häntä tukevalla tavalla. Herkkä lapsi tottuu muutoksiin, kunhan hänelle annetaan tarpeeksi aikaa. (Aron 2015, 191.)

Tutkimuksessa ilmeni erityisherkin lapsen vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä tärkeinä asioina molemmin puoleinen avoimuus ja vanhempien jaksamisen korostaminen. Avoimen vuorovaikutuksen todettiin tuovan luottamusta vanhempien ja kasvattajan välille ja myös

edellytykset yhteisille toimintatavoille, jotka tukisivat erityisherkkää lasta. Luottamus, keskinäinen kunnioitus ja tasa-arvoinen vuorovaikutus tukevat jatkuvaa kasvatusyhteistyötä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 18-19) Oman asiantuntijuuden lisäksi kasvattaja tarvitseekin myös vanhempien yksilöllistä asiantuntijuutta työssään, jotta ymmärretään yhteinen, jaettu kasvatustehtävä. (Koivunen 2010, 155, 156.)

Kannustaminen ja rohkaiseminen koettiin tukevan vanhempia erityisherkkyyden kanssa toimimisessa ja estävän heitä suojelemasta lasta liikaa. Erityisherkin lapsen kasvatuksessa voi Satriin (2014, 113.) mukaan olla haasteellista tukemisen ohella auttaa lasta kasvamaan itsenäiseksi. Vanhemman on tiedostettava, arvostettava ja ymmärrettävä myös omaa herkkyyttään, jotta kykenee tukemaan erityisherkkää lasta. (Heiskanen 2013.) Lapsen selviytymis- ja sopeutumiskykyä tukee turvallinen ympäristö sekä kannustava, rohkaiseva ja vahvuuksia korostava suhtautuminen lapseen. (Väestöliitto.)

Lapsen yksilöllisen huomioimisen toteutumisessa katsottiin vaikuttavan lapsiryhmä sekä työyhteisön sitoutuneisuus. Ryhmän ohjaamisessa korostuu lasten huomioiminen ja kaikille suotuisan toimintatapojen valitseminen, jolloin esille nousi pienryhmässä toimimisen tärkeys. Järvinen ym. (2009, 160.) mukaan lapsen ja kasvattajan väliseen vuorovaikutustilanteisiin tulisi sisältyä myös jakamatonta ja henkilökohtaista huomiota. Kohdepäiväkodeissa toteutuu pienryhmätoiminta. Pienissä ryhmissä todettiin lapsen tulevan yksilöllisemmin huomioituksi. Hyvän opetuksen, huolenpidon ja kannustavan palauteen saanti on jokaisen lapsen oikeus. Tärkeää huolehtia varhaiskasvatuksessa siitä, että jokainen lapsi kokee olevansa niin ryhmän jäsenenä kuin omana itsenäänkin hyväksytyksi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 18-20.)

Tutkimuksessa todettiin lapsen yksilölliseen huomioimiseen vaikuttavan henkilökunnan taito arvioida ja suhtautua lapseen sekä kyky toimia yhteneväisesti muiden kasvattajien kanssa. Järvisen ym. (2009, 160.) mukaan lapsen yksilöllisessä huomioimisessa kasvattajalla on oltava herkkyyttä ja taitoa havaita, miten jokainen lapsi ajattelee ja miten oppii. Tunnistettava on lapsen kehityksen eri osa-alueiden yksilölliset piirteet, jotka vaikuttavat lapsen vuorovaikutuksessa. Kasvattajan tulee osata käyttää omia vuorovaikutustaitoja, jotta lapsi tuntee olevansa turvassa ja oppii luottamaan aikuiseen. Lapsen yksilöllisen tukemisen toteutuessa todettiin tutkimuksessa sen lisäävän lapsen hyvää oloa ja turvallisuutta sekä vaikuttavan positiivisesti lapsen minäkuvaan ja itsetuntoon.

Tutkimustulosten pääkohdat lapsen erityisherkkyyden ilmenemisestä ja erityisherkin lapsen tukemisesta on koottu esitettäväksi seuraavissa taulukoissa.

Fyysinen erityisherkyys	Psyykinen erityisherkyys	Sosiaalinen erityisherkyys
<p>Aisti- ja kehontuntemukset: melu, vaatteiden tuntemukset, ruokien koostumukset suussa, hajut</p> <p>Uudet tilanteet ja muutokset: tarkkaileminen, arkuus, vetäytyminen, huomion ja turvan hakeminen</p>	<p>Tunnekokemukset: voimakas kokeminen niin myönteisissä kuin kielteisissä asioissa; pettyy voimakkaasti, innostuu nopeasti</p> <p>Asioiden syvälinen pohdinta</p>	<p>Kokemukset vuorovaikutustilanteissa: Kokee muiden tunteet, kokee herkästi ulkopuolelta tulevan viestinnän</p>

Taulukko 1: Lapsen erityisherkyiden ilmeneminen

<p>Ennakointi</p> <p>Tietämys tulevista tapahtumista</p>	<p>Jatkuva arjen struktuuri</p> <p>Selkeä päivärytmi, ryhmä ja aikuisten selkeät tehtävät</p>	<p>Positiivinen pedagogiikka</p> <p>Positiivisen kautta annetut ohjeet ja kiellot, vaikuttaa itsetuntoon myönteisesti</p>
<p>Arkea tukevat muut tekijät</p> <p>Kuvien käyttö, pienryhmät, selkeät säännöt ja rajat, toiminnassa asteittainen eteneminen</p>	<p>Aikuisen sensitiivisyys</p> <p>Ymmärtäminen ja luonteva suhtautuminen herkkyyteen, herkkyys kuunnella lasta, aikuisen lapselle antama aika, kannustus, tunteiden sanoittaminen</p> <p>Kasvattajien sitoutuneisuus ja yhteneväinen toiminta lapsen yksilöllisyyden huomioimiseksi</p>	<p>Yhteistyö vanhempien kanssa</p> <p>Molemmin puoleinen avoimuus tuo luottamusta ja luo edellytykset yhteisille toimintatavoille, mitkä tukevat erityisherkkää lasta</p> <p>Vanhempien jaksamisen korostaminen</p> <p>Vanhempien kannustus ja rohkaiseminen erityisherkyiden kanssa toimimisessa</p>

Taulukko 2: Erityisherkyiden lapsen tukeminen

Hirsjärven ym. (2007, 230.) mukaan tuloksista pitäisi pystyä rakentamaan synteesejä. Synteisien tehtävänä on koota pääasiat tutkimuksesta ja antaa vastaukset tutkimuskysymyksiin. Laaditut synteetit luovat johtopäätökset. Tässä tutkimuksessa tehdyillä haastatteluilla tuotiin selvästi tutkimuksen kannalta tärkeimmät asiat esille. Tutkimustulosten pohjalta esitetyt johtopäätökset pyrkivät tukemaan tutkimustehtävää erityisherkan lapsen tukeminen varhaiskasvatuksessa sekä vastaamaan tutkimuksen kysymyksiin miten lapsen erityisherkkyyks ilmenee varhaiskasvatuksessa ja miten erityisherkkää lasta tulisi tukea, jotta hänellä olisi turvallinen ja hyvä olo varhaiskasvatusympäristössä. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys koostui erityisherkkyydestä, erityisherkkästä lapsesta ja lapsen yksilöllisestä tukemisesta varhaiskasvatuksessa. Tutkimusosuudessa tutkittiin erityisherkkyyden ilmenemistä ja tukemista varhaiskasvatusympäristössä yksittäisten varhaiskasvatuksen ammattilaisten näkökulmasta.

8 Pohdinta

Yhteiskunnalliset niin rakenteelliset, kulttuuriset kuin taloudellisetkin muutokset vaikuttavat lapsiperheisiin ja sitä kautta varhaiskasvatuksen kentällä. Tulevaisuudessa varhaiskasvatuksen kannalta merkittäviä muutoksia ovat esimerkiksi perheiden elämäntilanteiden monimuotoistuminen, jatkuvat muutoksen haasteet varhaiskasvatuksen ammattilaisille, monikulttuurisuuden lisääntyminen, terveyst- ja hyvinvointi- sekä tuloerojen kasvu. Pysyvänä asiana varhaiskasvatuksen työssä on kuitenkin se keskeisin, lasten ja perheiden yksilöllinen kohtaaminen. (Varhaiskasvatus vuoteen 2020, 29- 30.)

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen yksilöllistä kasvua, oppimista ja kehitystä sekä edistetään lapsen hyvinvointia. Lapsen yksilöllisellä tukemisella voidaan katsoa olevan vaikutusta niin lapsen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja itsetunnon vahvistumiseen kuin toimimiseen myös muiden lasten kanssa. Yksilöllisyyden ja erilaisuuden arvostaminen varhaiskasvatuksessa myös tukee lapsen oppimista kohtaamaan ja hyväksymään erilaisia ihmisiä ja kasvamista yhteiskunnan jäsenenä.

Tutkimuksen aiheena ollut erityisherkkyyks voi herättää erilaisia ajatuksia ja mielipiteitä tämän päivän yhteiskunnassa. Tähän vaikuttaa varmasti niin tietämättömyys aiheesta kuin myös ajatukset herkkyydestä muun muassa itkuna ja heikkoutena. Käsitys erityisherkkyydestä diagnosoitavana asiana tai muotisanana luo myös ennakkoluuloja erityisherkkistä ihmisistä. Erityisherkkyyks on synnynnäinen ominaisuus, eli neutraali ilmiö, mikä ilmenee ihmisistä hyvin yksilöllisesti. Erityisherkkyyks on kuitenkin yksi ihmisen ominaisuus muiden joukossa. Siihen liittyy tietyt ominaisuudet, joita on ollut olemassa aina.

Erityisherkkyyden piirteet ilmenevät lapsella voimakkaammin kuin aikuisella. Lapsi huomaa ja havainnoi jo tarkasti asioita ja hän ei pysty suodattamaan ulkopuolelta tulevia ärsykeitä.

Erityisherkkä lapsi tarvitsee tukea, jotta hän oppisi itse toimimaan piirteidensä kanssa ja säätelemään sitä, mitä hän vastaanottaa ja mitä ei. Kojonen- Kyllönen (2012) tutki herkkyyttä aikuisten kokemuksina ja havainnointina. Tutkimuksessa ilmeni koetun ja havainnoidun herkkyyden selvä ero. Koettu herkkyyys ei välttämättä näy ulkopuolisille, jolloin muut eivät tiedä mitä ihminen kokee tilanteessa. Tämä viittaa myös omaan tutkimukseeni, jossa kasvattajat kokivat, etteivät välttämättä näe sitä, mitä lapsi oikeasti kokee ja asia saatetaan tuoda vasta seuraavana päivänä vanhempien kautta esille. Toisinaan asia voi jäädä myös lapsen sisälle ja aiheuttaa kuormittumista. Kojonen-Kyllösen (2012) tutkimuksessa todettiin tunnetaidoilla ja elämäntaidoilla olevan merkitystä siihen, kokeeko ihminen jäävänsä tunteidensa ja reaktioidensa valtaan vai pystyykö hän hallitsemaan niitä ja kokemaan miten omia tavoitteitaan pystyy toteuttamaan. Tällä on yhteys juuri siihen, miten lapsella ei ole vielä kykyä, mahdollisuuksia ja taitoja säädellä ympäristön ärsykeitä. Lapsen voimakas kokeminen niin omien kuin muidenkin tunteista ja ympäröivästä tunnelmasta saattaakin vaikuttaa siihen, ettei lapsi tunnista omia tunteitaan kokemastaan. Tällöin voidaan ajatella lapsen jäävän tunnistamatta omia tarpeitaan ja alkaa kuormittumaan tilanteessa. Tämän vuoksi tutkimuksessani ilmi tullut ajan antaminen erityisherkkälle lapselle sekä tunteista puhuminen ja niiden sanoittaminen on erittäin tärkeää. Tämä opettaa lapselle tunnetaitoja ja itsesäätelyä. Keltikangas- Järvinen (2010, 144-145.) tuo esille lapsen päätöksestä tuntea niin kuin hän tuntee milläkin hetkellä. Aikuisen tehtävänä tällöin on tukea lasta sekä hänen päätöstään. Samalla hän vähentää lapsen itsekontrollin menettämisen tunnetta sanomalla, että tuntea saa. Lasta olisi hyvä kannustaa jos lapsi onnistuu itsekontrollissaan, ei sen vuoksi ettei saisi esimerkiksi itkeä, vaan lapsi huomaisi itse hallintayrityksen onnistuneen. Koivusen (2010, 50.) mukaan lapsen kyky omien tunteiden ja toiminnan säätelyyn kehittyy asteittain. Kasvattaja opettaa lastaa hallitsemaan kielteisiä tunteita ja suuntaamaan lapsen omaa toimintaa kussakin tilanteessa.

Erityisherkkä lapsi ei tarvitse erikoista huomiota vaan yksilöllisen huomioimisen tulisi tapahtua luontevalla suhtautumisella lapsen piirteisiin. Jokainen lapsi on yksilö joten jokaisella on myös omat tuen tarpeensa. Koin tärkeäksi toteuttaa tutkimuksen, koska erityisherkkyyden piirteet ovat moninaisia sekä ne ilmenevät eri herkkyyden alueilla voimakkaastikin etenkin lapsilla. Varhaiskasvatusympäristö taas kaikkine ärsykkeineen voi olla hyvinkin kuormittava erityisherkkälle lapselle. Ajatus erityisherkkästä lapsesta varhaiskasvatusympäristössä sai tekemään tutkimuksen, joka osaltaan voisi lisätä varhaiskasvattajien tietoisuutta ja ymmärrystä lapsen erityisherkkyydestä.

Opinnäytetyöprosessi oli mielenkiintoinen ja myös tarpeellinen niin aiheen ajankohtaisuuden kuin lapsen yksilöllisen tukemisen kannalta. Koen opinnäytetyöprosessin olleen oman ammatillisen kehittymisen kannalta tärkeä. Prosessi on ollut monivaiheinen, mutta opinnäytetyön tekemiselle asettamani aikataulut pysyivät, vaikka välille haasteita tulikin vastaan. Aihe erityisherkkyyks oli itselleni jo tuttu entuudestaan, mutta opinnäytetyön tekeminen syvensi omaa

tietouttani aiheesta. Opin myös enemmän varhaiskasvatuksesta ja lapsen yksilöllisestä tukemisesta aiheina. Haastattelut antoivat niin konkreettisia esimerkkejä kuin paljon tietoa ja uusia näkökulmia erityisherkkyyden ilmenemisestä ja erityisherkin lapsen tukemisesta.

Tutkimukseni aikana opin miten lapsen arvostaminen yksilönä ja yksilöllinen huomioiminen on tärkeä asia tiedostaa ja toteuttaa ammattilaisena varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksen aikana huomasin, miten tärkeäksi tekijäksi lapsen yksilöllisen huomioimisen toteutumiseen varhaiskasvatuksessa vaikutti etenkin kasvattajien tuki. Kasvattajien tuella on suuri merkitys lapsen päivässä. Haasteena on kuitenkin tänä päivänä resurssit eli pula varhaiskasvatuksen ammattilaisista. Ryhmäkoot kasvavat ja samalla kasvaa pula varhaiskasvatuksen ammattilaisista. Miten lapsen yksilöllisen huomioimisen käy, jos ei ole tarpeeksi aikuisia tukemassa lapsen päivää. Pystytäänkö tulevaisuudessa toimimaan yhtä paljon pienryhmissä, mikä on edellytys paremmalle lapsen yksilölliselle huomioimiselle.

Tutkimus toteutettiin Helsingin kaupungin varhaiskasvatusvirastolta saadun tutkimusluvan jälkeen kolmessa eri kaupungin päiväkodissa. Tutkimuksessa haastateltiin kolmea varhaiskasvatuksen ammattilaista ja tulokset koostuvat yksittäisistä kokemuksista ja ajatuksista. Näin olen ne eivät ole yleistettävissä kaikkiin lapsiin. Tutkimus antaa kuitenkin hyvän kuvan erityisherkkyydestä ja lapsen yksilöllisestä huomioimisesta sekä auttaa hahmottamaan paremmin lapsen erityisherkkyyden ilmenemistä ja antaa kokemusperäisiä vastauksia siihen, miten erityisherkkää lasta tulisi tukea varhaiskasvatusympäristössä. Tutkimuksen tavoitteena on lisätä kasvattajien tietoisuutta erityisherkin lapsen tunnistamiseen, kohtaamiseen ja tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksella on mahdollisuus vaikuttaa arjen kasvatustyöhön antamalla tukea ja vastauksia erityisherkkyyden kanssa toimimisessa.

Tutkimuksen myötä esille nousi kysymyksiä, joihin olisi mielenkiintoista saada vastauksia. Yksi jatkotutkimusaihe voisi koskea lapsen herkkyyttä ja sen vaikutusta kiusatuksi joutumiselle. Miten muut lapset reagoivat herkkyyteen ja mitä vaikutuksia sillä on herkälle lapselle. Toisena jatkotutkimusaiheena voisi olla erityisherkkyyden ilmeneminen työelämässä ja erityisherkkyyden vaikutusta työuupumuksen ilmenemiseen. Miten erityisherkkyyys vaikuttaa omassa työnteossa ja työyhteisössä ja mikä vaikutus sillä on omaan työhyvinvointiin.

Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja erilainen. Jokainen lapsi tarvitsee tukea ja hoivaa päiväänsä. Aikuisen herkkyyys ja läsnäolo mahdollistavat lapselle hyvän olon ja turvallisuuden tunteen.

”Erityisherkkyyys voi olla myös semmoinen lahja tai semmoinen ominaisuus joka voi koitua voitoksi. Sitä asiaa voi päivässä ihastella, ihmetellä ja sanoittaa... omalla reagoimisella voi vaikuttaa, miten lapsi asian kokee.” Lto3

Lähteet

- Aron, E. 2014. HSP. Erityisherkkä ihminen. 5.painos.Helsinki: Nemo.
- Aron, E. 2015. HSP. Erityisherkkä lapsi. Helsinki: Nemo.
- Dunderfelt, T. 2012. Tunnista temperamentit. Väriä elämään ja itsetuntemukseen. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Eskola, J., Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen.5. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Hurme, K. & Kyllönen, T. 2014. Turvassa! Vahvista lapsen turvallisuuden tunnetta ja varaudu vaaratilanteisiin. Juva: Bookwell Oy.
- Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.
- Kalliala, M. 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kananen, J. 2014. Laadullisen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Helsinki: Suomen Yliopistopaino Oy.
- Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Juva: Bookwell Oy.
- Keltikangas- Järvinen, L. 2010. Hyvä itsetunto. 20.painos. Juva: WS Bookwell Oy.
- Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Juva: Bookwell Oy
- Kyrönlampi- Kylmänen, T. 2010. Lapsen hyvä arki. Helsinki: Kirjapaja.
- Matilainen, T. 2008. Lapsi elää rutiineista. Helppo ja hyvä arki. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Mattila, J. 2014. Herkkyys ja sosiaaliset pelot. Helsinki: Kirjapaja.
- Repo, L. 2015. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. 2. Uudistettu painos. Juva: Bookwell Oy.
- Sarajärvi A., Tuomi J. 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Vantaa: Hansaprint Oy.
- Satri, J. 2015. Herkkyys ja kiusaaminen. Helsinki: Basam Books.
- Satri, J. 2014. Sisäinen lepatus. Herkän ihmisen tietokirja. Helsinki: Basam books.

Sähköiset lähteet

- Aron, E. 2012. Dear Highly Sensitive Parents (and grandparents): A request for help. Comfort Zone Email Newsletter. Viitattu 9.9.2016.
<http://www.hsperson.com/pages/2Feb12.htm>

Ahde T. 2014. Yleisesite erityisherkkyydestä. Erityisherkan elämää. Viitattu 14.7.2016.
http://media.wix.com/ugd/043240_20043787fc1c4dd49165ca966d5f9ebb.pdf

Aron, E. 2014. The highly sensitive person. What is a highly sensitive child? Viitattu 22.7.2016.
<http://hsperson.com/books/the-highly-sensitive-child/>

Erityisherkan elämää. Erityisherkkyydestä. Viitattu 11.10.2016.
<http://www.hspelamaa.net/erityisherkkyyys>

Heiskanen, H: 2013. Herkkyytesi voima: Kuinka ymmärtää ja tukea herkkää lasta. Viitattu 29.8.2016.
<http://hidastaelamaa.fi/2013/11/herkkyytesi-voima-kuinka-ymmartaa-ja-tukea-herkkaa-lasta/>

Heiskanen H. 2015. Onko lapsessani jotain vikaa? Erityisherkkyyys näkyy ja kuuluu pienestä pitäen. Viitattu 29.8.2016.
<http://www.mtv.fi/lifestyle/tunteet/artikkeli/onko-lapsessani-jotain-viialla-erityisherkkyyss-nakyy-ja-kuuluu-pienesta-pitaen/4757568>

HSP-Suomen erityisherkat ry. 2016. Erityisherkkyyys. Viitattu 27.6.2016.
<http://erityisherkat.wix.com/erityisherkat>

HSP-Suomen erityisherkat ry. 2016. Erityisherkkyyys. Viitattu 27.6.2016.
<http://erityisherkat.wix.com/erityisherkat#!erityisherkkyyys/c1gy2>

HSP-Suomen erityisherkat ry. 2016. Erityisherkkyyden erottaminen sairauksista ja häiriöistä. Viitattu 27.6.2016.
<http://erityisherkat.wix.com/erityisherkat#!erottaminen/crr9>

HSP-Suomen erityisherkat ry. 2016. Erityisherkkyyden tutkimustaustaa. Viitattu 27.6.2016.
<http://erityisherkat.wix.com/erityisherkat#!taustaa/cjme>

HSP-Suomen erityisherkat ry. 2016. Erityisherkkä lapsi. Viitattu 29.7.2016.
http://media.wix.com/ugd/ea89b1_fd339e439f4c4553ab9dbc4a336c8bca.pdf

Kojonen-Kyllönen T. 2012. Kokemuksia ja havaintoja herkkyydestä. Pro gradu tutkielma. Helsingin yliopisto. Viitattu 28.10.2016.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/34048/Kokemuksia%20ja%20havaintoja%20herkkyydesta%20Tiina%20KojonenKyllonen.pdf?sequence=2>

Saaranen-Kauppinen, A., Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Litterointi. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 11.10.2016.
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_2_1.html

Saaranen-Kauppinen, A., Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Hyvä tutkimuskäytäntö. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 16.10.2016.
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/viittausohje.html>

Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Viitattu 27.10.2016.
http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

THL. 2015. Varhaiskasvatus. Viitattu 26.5.2016
<https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut>

Varhaiskasvatus vuoteen 2020- varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:72. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 1.11.2016.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/113634/Selv200772.pdf?sequence=1>

Väestöliitto. Pari ja perhe 04/09. Hyvä itsetunto suojaa lasta. Viitattu 28.7.2016.
https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/54c518868d57c792e5c295f58b2a65a5/1469704150/application/pdf/337705/pari_perhe_4_09.pdf

Taulukot

Taulukko 1: Lapsen erityisherkkyyden ilmeneminen.....	40
Taulukko 2: Erityisherkan lapsen tukeminen.....	40

Liitteet

Liite 1: Suostumus haastatteluun	49
Liite 2: Haastattelurunko.....	50

Liite 1: Suostumus haastatteluun

SUOSTUMUS

Täten annan Piia Seppälä- Andelinille luvan haastatella minua xx.x.2016 hänen opinnäytetyötään (Eryitysherkän lapsen tukeminen varhaiskasvatuksessa) varten.

Haastattelu tullaan nauhoittamaan ja nauhoite tuhotaan heti puhtaaksikirjoituksen jälkeen. Opinnäytetyössä ei tule esille yksittäisiä tunnistetietoja; päiväkotia ja haastateltavaa.

Tiedot ovat luottamuksellisia.

Aika ja paikka

Allekirjoitus ja nimen selvennys

Liite 2: Haastattelurunko

Haastattelurunko

Erityisherkkyyks eli tunne- ja aistisherkkyyks on synnynnäinen ominaisuus. Erityisherkkyyttä ei voi diagnosoida. Se ei ole sairaus, vamma tai häiriö. Erityisherkkä lapsi aistii herkästi ja kuormittuu helposti. Erityisherkkä lapsi voi olla herkkä ympäristölle, ärsykeille sekä omille sisäisille vaikutteille. Erityisherkkä lapsi tuntee syvällisesti sekä havaitsee kaikkea tapahtuvaa tarkasti ja pohtii niitä omassa sisäisessä maailmassaan. Hän saattaa olla arka ja tarkkailija etenkin uusissa tilanteissa, mutta tuttujen ihmisten kanssa tutussa ympäristössä lapsi on luottavaisempi ja rennomp. Rutiinien tärkeys korostuu erityisherkkän lapsen elämässä.

Erityisherkkä lapsi

- Miten määrittelisit erityisherkkyyden piirteet?
- Millaista erityisherkkyyttä olet kohdannut työssäsi?
- Miten ja missä tilanteissa erityisherkkyyks ilmenee?
- Miten päiväkotiympäristö mielestäsi vaikuttaa erityisherkkään lapseen?

Lapsen erityisherkkyyden huomioon ottaminen

- Mitä pidät tärkeänä erityisherkkän lapsen kohtaamisessa?
- Miten erityisherkkää lasta tulisi tukea päivähoidon arjessa?
- Mitä koet tärkeäksi erityisherkkän lapsen vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä?

Lapsen yksilöllinen huomioiminen

- Miten lapsen yksilöllinen huomioiminen toteutuu päiväkodissa?
- Mitä vaikutuksia mielestäsi yksilöllisellä tukemisella on lapsen kannalta?
- Muuta